

Nederlands Bijbelstudie Circulaire

30-ste jaargang nummer 4

december 2020

De Twaalven (6)

door Dr. W. Lodder

Johannes

Er is alle reden om aan te nemen, dat de overlevering, die reeds in de tweede eeuw na Chr. ontstaan is, het bij het rechte eind heeft, als zij de drager van deze echt-Joodse naam (Jochanan) tot de jongste der Apostelen maakt. Want volgens betrouwbare berichten heeft hij 't begin van de regering van Keizer Trajanus (98 na Chr.) nog mogen beleven.

Als wij zijn geboortejaar stellen kort na 't begin onzer jaartelling, is hij dus ongeveer midden twintig geweest, toen hij zich bij Johannes de Doper aansloot, aan wie hij door zijn moeder verwant was. Maria de moeder des Heeren was immers een nicht van Elisabeth; haar zuster Salome dus ook. Daaruit volgt, dat Johannes de Doper en Johannes de zoon van Zebedeüs elkaar als achterneven kunnen gekend hebben.

Over deze familieverhouding zouden wij gaarne meer willen weten, evenals over de vraag, in welke geest de zoons van Zebedeüs en Salome opgevoed zijn. Bij 't ontbreken van duidelijke

gegevens, waaraan men het antwoord zou kunnen ontleen, is men op alles gaan letten. Zo b.v. op het feit, dat er onder al de ons bekende leden van deze bloedverwante gezinnen zelfs niet één geweest is, die met een Griekse naam of bijnaam het leven doorging. Dit vond men zo'n typerend verschijnsel, vooral omdat twee van deze drie gezinnen in Galilea woonden met zijn sterk gemengde bevolking, dat men op grond van dit éne symptoom reeds gerechtigd meende te zijn de geestelijke diagnose van deze familie te stellen. Zij moet beslist afwijzend hebben gestaan tegenover de Griekse cultuur en open voor de verwachting, dat er voor Jeruzalem verlossing op komst was. ^{Luk.2:38} (De oudste handschriften lezen niet: "die de verlossing in Jeruzalem verwachtten," maar "die verlossing voor Jeruzalem verwachtten.")

Met Luk.1 voor ogen kan men dit voor twee van deze drie gezinnen direct onderschrijven, doch ten aanzien van het huis van Johannes zou ik dat niet zo direct durven doen. Verder dan een aan zekerheid grenzende waarschijn-

lijkheid komt men hier niet. Gaarne laten wij echter de mogelijkheid open, dat tweevoudige verwantschap, nl. bloed- en geestesverwantschap de brug is geweest, waarlangs Gods genade Johannes er reeds op plm. 25-jarige leeftijd toe bracht zich bij zijn oudere naamgenoot aan te sluiten en via deze bij Jezus.

Bij 't optreden van Johannes de Doper ging er een schok door het land. Sedert eeuwen was er geen Profeet opgestaan. Markus 1:5 vertelt, dat heel het Joodse land tot hem uitliep, terwijl Mattheüs 3:5 en Lukas 3:3 hetzelfde verzekeren, met name van de bevolking rondom de Jordaan. Ook Johannes trok er op af en hij werd door de prediking van zijn naamgenoot zó getroffen, dat hij zich bij hem aansloot.

De levenshouding van de Doper wordt het best getypeerd door het beeld, dat hij zelf gebruikt heeft; hij was "de vriend" ^{Joh.3:29} die de Bruidegom de weg moest bereiden. In zijn prediking was de heenwijzing naar de Meerdere, Die na hem zou komen, schering en inslag. En ook in de persoonlijke omgang met zijn discipelen moet dat het geval zijn geweest. Zijn "Zie het Lam Gods" ^{Joh.1:36} werd althans de directe aanleiding, dat Johannes en Andreas besloten nader contact met Jezus te zoeken. En zij werden zó weinig in Hem teleurgesteld, dat zij er dadelijk op uitgingen om ieder zijn broeder voor de nieuwe Meester te winnen, in Wie zij de Messias hadden gevonden. Hun getuigenis vond weerklank en zo werd in vier

levens het grote beslissende moment voorbereid, waarop zij alles verlieten om Jezus te volgen.

Evenals zijn broer was Johannes niet vrij van persoonlijke eerezucht en tevens een man van een vurig heftig temperament. Men herinnere zich, wat in het vorige hoofdstuk over de zonen van Zebedeüs gezegd is. Het heeft geen zin dat hier te herhalen.

Markus en Lukas hebben ons echter een voorval bewaard, waaruit men de indruk krijgt, dat Johannes zich van zijn karakterfouten bewust was. De discipelen waren onderweg met elkander in woorden geweest over de vraag, wie hunner toch wel de meeste mocht zijn. Thuis gekomen ging Jezus er volgens Mark.9:35 rustig bij zitten; Hij voelt behoefte om eens ernstig met Zijn discipelen te praten. Terwijl Hij hen herinnert, dat wie de eerste wil zijn, bereid moet wezen om de laatste te worden, neemt Hij een kind in Zijn armen en zet het tussen de twistende discipelen neer. En dan zegt Hij: "Zo wie één van zodanige kinderkens zal ontvangen in Mijn Naam, die ontvangt Mij; en zo wie Mij zal ontvangen, die ontvangt Mij niet, maar Dien, Die Mij gezonden heeft." ^{vs.36}

Dit "in Mijn Naam" herinnert Johannes blijkbaar aan iets, dat zij kort geleden gedaan hadden en dat hij tot dusver verzuimd had Jezus te vertellen. "Meester, wij hebben één gezien, die de duivelen uitwierp in Uw Naam, welke ons niet volgt en wij hebben het hem verboden, omdat hij ons niet volgt." Johannes spreekt van "wij",

doch waarschijnlijk heeft hij daarbij alleen zichzelf en Jakobus op 't oog, want Lukas plaatst dit voorval na de uitzending der twaalven, die twee aan twee het land moesten doorgaan. Luk.9:1-5, 49, 50 Johannes zit er blijkbaar mee: hebben mijn broeder en ik daar wel goed aan gedaan? Of, vraagt hij zich af, sprak ook hierin de begeerte mee om de eerste te zijn en het privilege om in Jezus' Naam ziekten tegen te treden uitsluitend voor ons zelf te bewaren?

Zo bezien laat Johannes zich hier dus van een sympathieke kant kennen; hij komt niet alleen met het geval voor de dag, maar is óók bereid Jezus' critiek te aanvaarden en zich door Hem te laten gezeggen. In het antwoord, dat Jezus hem geeft, luistert men dan ook tevergeefs naar een toon van verwijt of bestraffing; integendeel het klinkt onderwijzend: "Belet hem niet, want er is niemand die een kracht doen zal in Mijn Naam en kort daarna smadelijk van Mij zal spreken." Mark.9:39

Minder sympathiek doet het mischien op het eerste ogenblik aan, dat Johannes zich in het vierde Evangelie voorstelt, als de discipel "dien Jezus liefhad". Laat hij zich hier niet, mogelijk onbewust, voorstaan op de bijzondere betrekking, die Jezus op hem voelde? Ik geloof het niet. Natuurlijk had Jezus al Zijn discipelen zonder onderscheid lief, Joh.13:1 doch Hij was óók mens van gelijke beweging als wij. Dat houdt in, dat Hij voor de één meer sympathie voelde dan voor de ander. "Jezus nu had Martha en haar zuster

en Lazarus lief." Joh.11:5 Dat kleine gezin in Bethanië had een warme plaats in Zijn hart. Ook op Johannes voelde Hij een bijzondere betrekking. Waarom? Met deze vraag betreden wij een heimzinnig gebied, waarop wij weinig houvast hebben. Wij voelen ons tot deze aan getrokken en tot gene niet, doch zolang wij het ontstaan van deze sympathie en antipathie bij ons zelve niet kunnen verklaren, behoeven wij het bij anderen zeker niet te proberen. Wij hebben het feit eenvoudig te nemen, zoals het daar ligt: onder de twaalven was één, van wie Jezus bijzonder hield.

Johannes zal 't zichzelf evenmin hebben kunnen verklaren, doch hij aanvaardde het ootmoedig: Jezus heeft mij lief. Met de jaren zal zijn verwondering zelfs gegroeid zijn: wat vond of zag Hij toch in mij, dat Hij mij zoveel liefde toedroeg? En dat zal hem nog ootmoediger hebben gemaakt.

Hij moet reeds een hoog-bejaard man zijn geweest, toen hij zijn Evangelie opstelde. De gebeurtenissen in de Paaszaal, op Golgotha en in de vroege morgen van de derde dag stonden hem onder 't schrijven nog zó klaar voor de geest, alsof zij gisteren eerst plaats gehad hadden. Daarvan wilde hij vertellen, alleen, dat kon hij niet, of hij moest het aandeel ter sprake brengen, dat hij er zelf in gehad had. Het stuitte hem tegen de borst zijn naam te noemen, dat had hij in de eerste twaalf hoofdstukken van zijn Evangelie niet één keer gedaan; zelfs de namen van zijn ouders en

van zijn broeder had hij stelselmatig verzwegen. Doch hier kon hij er niet voor weg, als hij tenminste een juist en aanschouwelijk beeld van het gebeurde wenste te geven. Daarom introduceerde hij zichzelf anoniem bij zijn lezers onder een aanduiding, waarvan de andere Apostelen, voor zover zij toen nog leefden, direct zouden moeten erkennen, dat zij niets dan de zuivere werkelijkheid weergaf, een werkelijkheid, die hem nog steeds met heilige verbazing vervulde: de aanduiding: de discipel, dien Jezus liefhad.

Mij had Hij, toen Hij leefde, liefgehad, Maar toen Hij stierf, gaf Hij zoveel dat 'k van de vervuldheid eerst na jaren spreken dorst.

In de vorige eeuw is dikwijls beweerd, dat het vierde Evangelie niet geschreven zou zijn in het laatste kwartaal der eerste eeuw door de Apostel, op wiens naam het thans staat, doch eerst tegen 140 na Chr. door een onbekende, die zich ten doel stelde te laten zien, dat Johannes eigenlijk "de Apostel" geweest was. Hij was immers de discipel, dien Jezus liefhad. Men zag in het oorspronkelijke Christendom twee stromingen, waarvan de eene Petrinisch en de andere Paulinisch gekleurd was. Telkens deden zich wrijvingen voor, die aan de consolidatie en aan de groei der eerste Christelijke gemeenten niet bevorderlijk waren. Een onbekende zou toen door 't schrijven van het vierde Evangelie getracht hebben beide stromingen in één bedding te leiden door Johannes op de voorgrond te plaatsen.

Deze beschouwing van de geschiedenis der eerste Christenheid is langer blijven nawerken dan deze theoretische constructie het uitgehouden heeft. Men is het er over eens, dat zij onjuist, volkomen onjuist is, en toch... bij meer dan één schrijver over Johannes krijgt men de indruk: hij kan de uitdrukking: "de discipel dien Jezus liefhad" niet lezen, zonder zich af te vragen: probeert de Evangelist zich hier niet naar voren te dringen? Laat hij althans niet uitkomen, dat alleen de liefde, die Jezus hem toedroeg, het gebeurde begrijpelijk maakt?

Deze mogelijk onbewuste argwaan ten aanzien van de zuiverheid van Johannes' bedoeling kan men m.i. niet beter de kop indrukken dan door de passages aan 't woord te laten, waarin deze uitdrukking voorkomt.

In de Paaszaal verbreekt Jezus de stilte, die er na de voetwassing intrad, opeens met het woord: "Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u, dat één van ulieden Mij zal verraden." Joh.13:21

De discipelen weten niet, hoe zij het hebben. Zou één van hen tot iets dergelijks in staat zijn? Het is haast niet te geloven. En toch! Jezus zegt het. En nu volgt er een mooi fijn trekje. Zij wantrouwen liever zichzelf dan elkander en beginnen de één na de ander te vragen: "Ik toch niet, Heere?" Mat.26:22 Doch Jezus zwijgt. Een angstige spanning begint zich van de discipelen meester te maken. Men kon, stel ik mij voor, een speld horen vallen. Petrus kon het niet langer uithouden. Hij wenkt de discipel "dien Jezus liefhad". Johannes dus.

Deze was volgens de Statenvertaling "aanzittende in de schoot van Jezus". ^{Joh.13:23} De Nieuwe Vertaling heeft "lag aan de boezem van Jezus". Geen van beide vertalingen kan mij bekoren. Zij mogen woordelijk getrouw zijn, doch zij geven ons geen heldere voorstelling van de situatie. Vers 23 bedoelt te zeggen: Eén van de discipelen lag vlak naast Jezus en wel zo dicht bij Hem, dat hij de Meester fluisterend alles kon vragen. Aan tafel leunde men gewoonlijk op de linkeronderarm, zodat men de rechterhand vrij hield om te eten. In deze houding moet men zich dus Jezus en Johannes denken.

Door de spanning, veroorzaakt door 's Heeren onverwachte aankondiging, was de laatste, die dus rechts van Jezus moet hebben gezeten, op zijn rechteronderarm gaan steunen om de Meester in 't gelaat te kunnen zien. In de veronderstelling, dat hij 't wel zou weten, wenkt Petrus hem: "Zeg, wie het is, van wien Hij spreekt."

^{vs.24} Doch Johannes weet het evenmin.

Dan werpt deze zich aan de borst van Jezus, wat te gemakkelijker ging, omdat hij reeds op zijn rechter onderarm was gaan steunen en fluistert: "Heere, wie is het?" ^{vs. 25}

Alleen als men aanneemt, dat Johannes rechts van Jezus lag, krijgt men een heldere voorstelling van het gebeurde; links kan hij niet hebben gelegen, omdat hij dan niet aan de borst van Jezus had kunnen vallen. ^{vs.25} Het verdere van dit verhaal laat ik rusten; het is overbekend. 't Was mij er alleen om te doen twee dingen te laten zien.

In de eerste plaats: Petrus verwachtte, dat Johannes meer dan de anderen zou weten; hij was zich dus bewust, dat er tussen Jezus en deze discipel een bijzonder vertrouwelijke verhouding bestond. In onze Statenvertaling komt dat niet uit, omdat zij met de jongere handschriften ^{vs. 24} aldus leest: "Simon Petrus dan wenkte dezen, dat hij vragen zou, wie hij toch ware van welke Hij dit zeide." In de oudere handschriften ontbreken echter de woorden "dat hij vragen zou." Daardoor krijgt het wenken van Petrus een ander karakter. 't Was niet zijn bedoeling Johannes aan te sporen het Jezus te vragen, - dat deed deze uit zichzelf, - doch een poging om van hem te weten te komen, wien Jezus op 't oog had.

En in de tweede plaats: Johannes wist het evenmin. Hij noemt zich hier "de discipel, dien Jezus liefhad," doch hij is ootmoedig genoeg om duidelijk te laten uitkomen, dat hij op dit punt even onwetend was als de anderen.

Wij gaan thans naar Golgotha. Laat de schrijver van het vierde Evangelie hier zijn intieme vriendschapsverhouding tot Jezus niet uitkomen door te vertellen, dat de stervende Jezus hem verzocht om voor Zijn moeder te zorgen? Dat het "Vrouw, zie uw zoon" en het "Zie uw moeder" iets veronderstelt, spreekt wel vanzelf. Doch niets dwingt ons daarbij uitsluitend of zelfs in de eerste plaats aan een intieme vriendschapsverhouding te denken. Men stelle zich de situatie voor. Onder de vormloze massa aan de voet

van het kruis, die op Jezus de indruk moest maken van een felbewogen zee, waaruit de damp van haat en hoon tot Hem opsteeg, ziet Jezus Zijn moeder.

Lijden maakt zo licht zelfzuchtig, soms zelfs in zo'n ontstellende mate, dat alle aandacht van de patiënt zich concentreert op zijn eigen pijn en hij de smart en de moeheid van zijn omgeving eenvoudig niet opmerkt. Dat is natuurlijk geen opzet; hij "ziet" het niet. Van deze zelfzucht vindt men bij Jezus geen spoor. Hij "ziet" Zijn moeder en verplaatst Zich direct in haar toestand. Wat moet er veel in haar omgaan! En wat een zware dagen staan haar te wachten. Bij haar overige kinderen zal zij geen troost kunnen vinden, al zal Zijn Opstanding straks óók hen tot 't geloof brengen, voor 't ogenblik heeft Maria niets aan hen; zij hebben zich immers aan Hem geërgerd. Zelfs op dezen vreselijke dag laten zij haar alleen.

Al Zijn bekenden stonden "van verre", zeggen de eerste drie Evangelisten eenstemmig. Al waren er mogelijk enkele van de discipelen onder, - niemand weet dat, - de afstand was in elk geval te groot om hen met Zijn stem te kunnen bereiken. Doch bij het kruis van Jezus stonden Zijn moeder, verzekert de vierde Evangelist, en nog drie vrouwen. En naast hen "de discipel, dien Hij liefhad" ^{19,25,26}

Ik kan mij niet voorstellen, dat het initiatief om zich op deze gevaarlijke plaats te wagen, van Johannes uit gegaan is. Men behoeft geen psycholoog te zijn om te voelen, dat het omgekeerde tienmaal waarschijnlijker is. Al de

bezwaren van haar omgeving zullen Maria niet hebben kunnen weerhouden; zij moest naar Golgotha. Was het niet haar zoon, Die daar Zijn laatste strijd hing te strijden? Toen zal Johannes gezegd hebben: dan ga ik mee; ik laat u niet alleen. En toen Maria zich met de andere drie vrouwen van de groep bekenden losmaakte en al verder naar voren drong, is hij trouw aan haar zijde gebleven. Was zij niet zijn tante en was hij niet de aangewezen persoon om haar tegen mogelijke overlast te beschermen?

Dit verloop der dingen voelt men intuïtief achter de woorden: "Jezus nu zien de Zijn moeder en de discipel, dien Hij liefhad, daarbij staande." Dan volgt niet het verzoek, maar de opdracht: "Vrouw, zie uw zoon" en aan Johannes: "zie uw moeder."

Niets wettigt de bewering, dat Jezus dit zeide, omdat het Johannes was, die Hij naast Zijn moeder zag staan. Zou Hij Jacobus niet dezelfde opdracht gegeven hebben, indien deze met zijn tante meegegaan was? Van menselijke zijde gezien was het "toevallig" Johannes.

Blijkt uit dit alles niet duidelijk, dat dit dubbele kruiswoord slechts in zeer verwijderd verband staat met de intieme vriendschapsverhouding tussen Jezus en Zijn discipel? Johannes heeft zich niet aan zijn opdracht onttrokken, want "van die ure aan nam haar de discipel in zijn huis." Dat is het laatste, wat wij van Maria horen, afgezien van het feit, dat haar naam in Hand.1:13 nog eenmaal genoemd wordt.

Aangezien nergens blijkt, dat Johannes gehuwd was en er een eigen woning op nahield, ligt het 't meest voor de hand bij "zijn huis" aan zijn ouderlijke woning te denken. Maria zal dus haar intrek bij Salome hebben genomen, die te minder bezwaar zal hebben gehad om haar zuster op te nemen, omdat zij er bij stond, toen Jezus haar zoon met de zorg voor Zijn moeder belastte.

Evenmin kan ik inzien, dat de uitdrukking "de discipel, dien Jezus liefhad" in 't Paasverhaal van het vierde Evangelie gebruikt wordt om de schrijver een aureool om de slapen te leggen.

Maria Magdalena loopt, als zij ziet, dat het graf open staat, naar Simon Petrus en naar deze discipel. Men lette op de volgorde: Petrus wordt in Joh.20:2 het eerste genoemd. Beide discipelen haasten zich naar het graf.

Dan volgt: "En de andere discipel liep vooruit, sneller dan Petrus en kwam het eerst tot het graf." ^{Vs.4} Men moet toch wel hopeloos in zijn vooroordelen vastgeroest zitten, als men durft te beweren, dat de schrijver zich hier lelijk in de kaart laat kijken. Hij kan het niet laten zijn lezers te vertellen, dat hij er het eerste bij geweest is. Doch dat hij sneller liep dan Petrus ligt zo volkomen in de lijn der dingen, dat een leerling van de hoogste klas der zondagsschool er geen moeite mee heeft de rationele verklaring te vinden: Petrus kreeg het in de nabijheid van dit graf met zijn geweten te kwaad. Johannes voelde er even-

wel niet de minste behoefte aan zijn mede-discipel zoveel jaren na het gebeurde nog een trap te geven door te schrijven: en Petrus bleef achter. Dan zou hij direct de herinnering aan diens verloochening bij al zijn lezers gewekt hebben. Dat wilde hij niet en daarom schreef hij met opzet, dat hij sneller liep dan Petrus.

Johannes ging echter niet in het graf, doch bleef er voor staan en nam de situatie in zich op. Dan komt Petrus. Resoluut gaat hij naar binnen, waar hij de doeken ziet liggen. Nu volgt ook Johannes. Hij merkt op, wat Petrus blijkbaar ontgaan is, dat de zweetdoek, die Jezus' hoofd had bedekt, netjes opgerold is en ergens anders op een aparte plaats ligt. Dat brengt hem tot de overtuiging, dat hier aan grafroof niet te denken valt. Hij "zag het en geloofde." ^{Vs.8} De eerste lichtstraal flitst door zijn duisternis heen. Hier moet iets bijzonders gebeurd zijn. Niet, dat hij toen reeds tot de jubelende zekerheid kwam, dat Jezus opgestaan was. 't Was hoogstens de mogelijkheid er van, die zich aan hem opdrong. Er volgt immers direct op: ""Want zij wisten nog de Schriften niet, dat Hij van de doden moest opstaan." ^{Vs.9}

't Is niet in te zien, welk verband er kan zijn tussen het feit, dat Johannes de eerste was, die enig licht zag in het hopeloze donker en de uitdrukking "de discipel, dien Jezus liefhad."

Dit verband zou er nog kunnen zijn, indien Johannes in zijn Evangelie zo'n beetje had laten doorschemeren, dat de bijzondere liefde, die Jezus hem toedroeg, wederkerig was. Dat doet

hij evenwel nergens. In heel zijn Evangelie heb ik geen enkele uitspraak kunnen ontdekken, waarin hij laat uitkomen, dat hij van zijn kant Jezus een liefde toedroeg, groter dan die van de anderen. En toch, men behoeft er geen ogenblik aan te twifelen: dit was het geval.

Vleselijke liefde, die zich als begeerlijkheid openbaart, moge blind zijn, zoals het spreekwoord beweert, echte liefde is het niet. Zij is juist bijzonder helderziend. Enige tijd daarna vinden wij Johannes aan boord van het schip, waarmee Petrus met enkele van zijn mede-discipelen de zee van Galilea opging. In 't verhaal van de wonderbare visvangst komt de hier besproken uitdrukking voor de laatste maal voor. ^{Joh.21:7} Onwillekeurig vraagt men: wat mag het geweest zijn, dat Johannes opeens als bij het licht van een bliksemstraal het verrassend verband openbaarde tussen de menigte vissen in 't net en het woord van die geheimzinnige vreemdeling ginds aan de oever? Van de mens uit gezien, weet ik daar geen ander antwoord op dan: zijn liefde tot Jezus, die hem in staat stelde te zien, wat de anderen niet zagen. Niet, omdat hun ogen slechter waren, maar omdat hun liefde nog niet de graad van de zijne bereikt had.

Maar dan is er ook niets tegen om aan te nemen, dat het eveneens zijn bijzonder warme liefde tot Jezus geweest is, die hem, toen hij stond bij 't geopende graf, opeens de werkelijkheid schemerend in de verte liet zien.

In alle geval komt hem de eer toe, dat hij het eerst van al Jezus' bekenden op

grond van zijn scherpe waarneming met de mogelijkheid der opstanding rekening hield. Doch hij dacht er niet aan zich daarop te verheffen, allerm minst in de uitdrukking "de discipel, dien Jezus liefhad."

In de Handelingen der Apostelen begint de schaduw zich reeds van Johannes meester te maken, waarin wij hem althans in dit boek, straks geheel zien verdwijnen. Het zou ons wat waard geweest zijn, als Lukas op zijn Handelingen der Apostelen een vervolg had kunnen geven, zoals blijkbaar aanvankelijk in zijn voornemen lag. Dan zou hij zonder twijfel ook de werkzaamheid van Johannes in zijn gezichtskring hebben betrokken. Men kan niet zeggen, dat hij dit in de Handelingen der Apostelen reeds doet. Hij noemt hem, ja, maar steeds als metgezel of mede-gedelegeerde van Petrus, die namens hen beiden het woord doet. Zelfstandig wordt hij nergens voor 't voetlicht gebracht, evenmin als één woord van hem door Lukas vastgelegd is. Dat wil natuurlijk niet zeggen, dat Johannes in de eerste Christelijke gemeente een plaats van heel ondergeschikte betekenis innam. Dat leert Gal.2:9 (vergelijk ook vs. 2) ons wel anders, waar Paulus constateert, dat Jakobus (de broeder des Heeren), Petrus en Johannes in de Jeruzalemse gemeente in achtung waren, ja er zelfs als pilaren, als steunpilaren, beschouwd werden. Dat zegt genoeg.

Zoëven zeiden wij, dat Johannes in 't vervolg van de Handelingen der Apostelen geheel in 't duister verdwijnt.

Doch in de geschiedenis niet. Want al zouden wij verder niets van hem weten, alleen reeds door de vijf nieuwtestamentische geschriften, die op zijn naam staan, heeft hij in de historie een lichtend spoor nagelaten. Niemand zal van mij verwachten, dat ik in het bestek van dit werk de literaire nalatenschap van Johannes bespreek.

Laat ik er alleen dit van zeggen. 't Was in de eerste jaren van onze twintigste eeuw, dat ik voor 't eerst kennis maakte met de bezwaren, die tegen de echtheid van de Johanneïsche geschriften ingebracht werden. Zij maakten indruk op mij. Dat beken ik eerlijk. Nu zijn wij veertig jaar verder. En in die tijd is er zoveel over de Johanneïsche kwestie geschreven en kwamen er bovendien zoveel nieuwe gegevens aan 't licht, ik denk hier b.v. aan het in Egypte gevonden papyrus-blad (Rylands-papyrus G K 457) van om en bij 't jaar 125 na Chr. met teksten uit het Evangelie van Johannes er op, dat ik thans voor twijfel immuun ben. De verdedigers van de echtheid der Johanneïsche geschriften staan er thans wetenschappelijk vrij wat sterker voor dan de bestrijders er van. Doch hierbij moet ik het laten.

Deze geschriften laten er geen twijfel over bestaan, dat Johannes in een latere periode van zijn leven, dan waarin wij hem in de Handelingen der Apostelen ontmoeten, Palestina moet hebben verlaten. Doch wanneer? En waarheen begaf hij zich toen? Deze vragen zijn met het Nieuwe Testa-

ment in de hand niet te beantwoorden, al zien wij natuurlijk niet voorbij, dat de Openbaring van Johannes het best te verstaan is, als men het latere arbeidsveld van de Apostel in Klein-Azië zoekt. Men denke aan Op.1:4 "Johannes aan de zeven gemeenten, die in Azië zijn." Onder Azië wordt in het Nieuwe Testament een gedeelte van dat werelddeel verstaan, dat wij Klein-Azië noemen.

Wij wenden ons daarom tot die oud-Christelijke schrijvers, aan wier getuigenis omtrent Johannes men vertrouwen kan schenken. Straks zal blijken, waarom ik de kring, waarin wij ons licht gaan opsteken, aldus meen te moeten beperken.

Persoonlijke leerlingen van Johannes zijn blijkens hun eigen verklaring Papias van Hiërapolis en Polycarpus van Smyrna geweest. Beiden wisten goed met de pen om te gaan. Over "de uitlegging van de woorden des Heeren" van Papias hebben wij reeds in een vroeger hoofdstuk gesproken. Van Polycarpus bezitten wij slechts één brief. Hij is in 't jaar 155 na Chr. als martelaar gestorven, nadat hij volgens zijn eigen verklaring 86 jaar de Heiland gediend had. Hij draagt er roem op, dat hij door Johannes gedoopt is. Dat moet dus omstreeks 70 na Chr. gebeurd zijn. Een van zijn bekendste leerlingen was Irenaeüs, een vruchtbaar schrijver, die als bisschop van Lyon in Zuid-Frankrijk gewerkt heeft. Hiermede zijn de voornaamste betrouwbare bronnen genoemd, waaraan wij bijzonderheden over Johannes kunnen ontleen.

Wij krijgen dan in grote trekken het volgende beeld. Vóór 70 na Chr., het jaar van Jeruzalems verwoesting door de Romeinen, moet Johannes Palestina hebben verlaten om Efeze tot centrum van zijn arbeid te maken. In 66 na Chr. was Paulus in Rome onthoofd. Dat kan een motief voor onze Apostel geweest zijn om de zorg voor de Klein-Aziatische gemeenten op zich te nemen. Anderzijds kan de gespannen toestand in Palestina, waar de verhoudingen zich al meer toespitsten, hem bewegen hebben om zijn geboorteland te verlaten.

In de jaren vóór 70 na Chr. waren de stormvogels, die de naderende catastrofe aankondigden, reeds met een half oog te zien. Had Jezus Zelf Zijn gemeente niet op het hart gebonden: "Wanneer gij zult zien, dat Jeruzalem van heirlegers omsingeld wordt, zo weet alsdan, dat haar verwoesting nabij gekomen is. Alsdan, die in Judea zijn, dat zij vlieden naar de bergen en die in deszelfs midden zijn, dat zij daar uittrekken." Luk.21:20,

²¹ De tekenen der tijden waren in de tweede helft der zestiger jaren niet te miskennen. Alles wees er op, dat er vreselijke dingen op komst waren.

In die tijd zal Johannes Palestina hebben verlaten om zich in Klein-Azië te vestigen.

Een kleine dertig jaar heeft hij daar mogen werken. Papias vertelt, gelijk wij uit een citaat uit zijn werk bij Eusebius weten, dat hij bij Johannes ook andere Apostelen en discipelen des Heeren ontmoet heeft.

Naast Jeruzalem, dat na de verwoesting in 70 na Chr. een groot deel van zijn betekenis inboette en Antiochië in Syrië, werd Efeze dus in het Oosten een nieuw centrum van christelijk leven.

Waarschijnlijk heeft Johannes in de eerste en verreweg de langste periode van zijn verblijf in Klein-Azië zijn Evangelie en zijn brieven geschreven. Onmogelijk is het natuurlijk niet, dat hij het, zoals Clemens Alexandrinus beweert van zijn leermeester te hebben gehoord, op aansporing van anderen zou hebben gedaan, omdat er toen reeds allerlei dwalingen opkwamen. Dat klinkt geloofwaardig, te meer omdat Irenaeüs meent te weten, dat Johannes zijn Evangelie zou hebben opgesteld in bewuste tegenstelling met de leer van zijn tijdgenoot Cerinthus en met de nog oudere gnostische leer van Nicolaüs.^{Op.2:6}

Hoe dit zij, duidelijk is, dat de schrijver van het vierde Evangelie als lezers Christenen uit de Heidenen op 't oog heeft gehad, omdat hij allerlei Joodse uitdrukkingen voor hen vertaalt en hun allerlei Joodse gebruiken verklaart. En niet minder duidelijk is, dat hij er van uitgaat: de voornaamste feiten uit het leven van Jezus zijn hun bekend. Hij veronderstelt b.v. dat zijn lezers weten, dat Johannes de Doper gevangen gezet is,^{3:24} al vertelt hij dat nergens, en dat zij de beide zusters van Lazarus kennen, want hij noemt Bethanië het vlek van Maria en haar zuster Martha,^{11:1} hoewel hij deze vrouwen tot dusver nog niet genoemd

had. In één woord, ook zonder enige overlevering aangaande de tijd en de plaats, waarin het vierde Evangelie ontstaan is, worden wij reeds door de opzet er van en door de gegevens er in tot de conclusie gedwongen, dat het voor niet-Joodse lezers geschreven moet zijn, voor wie de voornaamste feiten uit Jezus' leven niet nieuw waren. Zij moeten zelfs tamelijk goed op de hoogte zijn geweest. Mogelijk hadden zij één van de drie andere Evangeliën gelezen, of alle drie.

Er zal wel altijd onzekerheid blijven hangen over de vraag, wanneer, in welk jaar, Johannes zijn Evangelie opgesteld heeft. De meesten denken aan de periode 85-90 na Chr.; anderen laten het reeds in 75 na Chr. in Arameesche conceptie het licht zien. In alle geval zal het geschreven zijn, evenals waarschijnlijk 1, 2 en 3 Johannes, voordat tegen het einde van Domitianus' regering, de storm zich verhief. Dat leidde de tweede en zeker de moeilijkste periode van Johannes' verblijf in Klein-Azië in.

In 81 na Chr. was Domitianus Keizer geworden, die tegenover de Christenen een veel vijandiger houding aannam dan zijn voorgangers. De vervolgingen kregen tegen het einde zijner regering een ander karakter. Paulus, die toen al plm. 25 jaar dood was, had in zijn tijd altijd de meeste last van de Joden gehad. Ook in Klein-Azië. In Hand.20:19 herinnert hij de ouderlingen van Efeze aan de vele beproevingen, die hem in Azië

door de aanslagen der Joden overkomen waren. Zij brachten hem bij de Romeinse Overheid aan, die er van zichzelf niet aan dacht hem het leven moeilijk te maken. De Joden hadden in 't Romeinse Rijk vrijheid van godsdienst. Paulus, die op zijn zendingsreizen altijd begon, indien dit tenminste mogelijk was, met het Evangelie in de synagoge te prediken, liep derhalve geen gevaar. Hij kon betrekkelijk rustig zijn gang gaan.

Anders werd het, als de Joden zijn prediking verwierpen en zich bij de Romeinse Overheid beklaagden, met de bewering, dat het Evangelie door hem gepropageerd niets met de officiële Joodse godsdienst van doen had. Dan dreigde er gevaar. Het zal de Joden echter meer dan eens moeite hebben gekost de Romeinse Overheid tegen Paulus en het Evangelie te mobiliseren. Men denke slechts aan zijn ervaring in Korinthe. Gallio, de Romeinse stadhouder, jaagt de Joden eenvoudig van voor zijn rechterstoel weg, als zij hem met Paulus aankomen. Voor zijn besef was het onderscheid tussen Jodendom en Christendom zó subtiel, dat het voor hem van geen betekenis was. ^{Hand.18:12-17} Ook bij zijn laatste bezoek aan Jeruzalem werd Paulus door de Romeinen tegen de Joden in bescherming genomen. ^{Hand.21-24}

Daarmee wil ik natuurlijk niet zeggen, dat de Christenen vóór Domitianus nooit door de Romeinen vervolgd zijn, doch deze vervolgingen droegen een incidenteel karakter.

Op 19 juli 64 na Chr. brak er b.v. te Rome een geweldige brand uit, die men eerst op de vijfde dag meester werd. Hele stadswijken werden in de as gelegd; duizenden zwierven zonder onderdak rond. Men beschuldigde Nero er van, dat hij deze brand door zijn slaven had laten aansteken. Toen de Keizer geen kans zag zich afdoende van deze verdenking te zuiveren, wierp hij de schuld op de Christenen en liet hij een aanklacht tegen hen indienen. Een vreselijke vervolging brak los. "Een ontzaglijke menigte," zoals Tacitus het uitdrukt, schoot er het leven bij in. Doch de storm raasde voorbij. Een jaar of twee later leefde men als Christen weder betrekkelijk rustig in Rome.

Eerst onder Domitianus werd het anders. De Christelijke gemeenten, die groter waren geworden en zich nog steeds voortdurend uitbreidden, begonnen de aandacht te trekken, ook van de Romeinse Overheid. En toen was het met de betrekkelijke vrijheid gedaan.

Uit de brief van Clemens van Rome, plm. 96 na Chr. geschreven, weten wij, dat er kort te voren een zware vervolging over de gemeente in de hoofdstad heengegaan was. Velen waren gedood. En Dio Cassius vertelt, dat enkele hooggeplaatste Romeinen, die zelfs aan de Keizerlijke familie verwant waren, wegens atheïsme door Domitianus naar een eenzaam eilandje werden verbannen. De Christelijke en de niet-Christelijke schrijver zijn 't er dus over eens, dat deze Keizer tegen

het einde van zijn regering scherpe maatregelen tegen de belijders van vreemde godsdiensten trof.

Geïnstrueerd door de Rijksregering begonnen de provinciale autoriteiten eveneens positie tegen de Christelijke gemeenten te kiezen. Ook in Klein-Azië. In meer dan één van de "brieven aan de zeven gemeenten" in de Openbaring van Johannes wordt verdrukking en vervolging voorspeld. In Pergamus werd Antipas ter dood gebracht, die in Op.2:13 een getrouw getuige van Christus genoemd wordt. De barometer stond op storm. Johannes werd gegrepen en naar Patmos verbannen, een van de kleinste en Noordelijkste eilanden van de z.g. Dodekanesos, een eilandengroep, die thans tot Italië behoort.

Soms wordt Patmos voorgesteld als een barre rots in de Egeïsche zee. Dat is niet helemaal juist. Het eiland is ongeveer 40 vierkante kilometer groot en telt tegenwoordig 2600 inwoners. Ook in de dagen van Johannes is het stellig niet onbewoond geweest, al staan ons ten aanzien van de bevolkingssterkte in die tijd natuurlijk geen cijfers ter beschikking. Volgens Irenaeüs heeft Johannes de Openbaring gezien tegen het einde van de regering van Domitianus, die 18 Sept. 96 na Chr. stierf. Dus in 't begin der negentiger jaren; waarschijnlijk juist vóór de storm het hevigste woedde.

Doch terwijl Johannes op Patmos de druk der zware tijden voelde en nog zwaardere tijden voorzag, kwam God en bemoedigde hem door hem

't ogenblik te laten zien, waarop de triomf van Christus volkomen zou zijn. De macht van Satan, hoe fel deze ook moge woeden, neemt eenmaal een einde; de nieuwe hemel komt en de nieuwe aarde, waarop gerechtigheid woont. Welk een troost moet dat voor de vereenzaamde Apostel geweest zijn.

Doch liever dan mij in het karakter der Openbaring te verdiepen, wijs ik op de aanbiddelijke leidingen Gods. Voor de storm in volle woede losbarstte, moest Johannes naar Patmos, waar hij betrekkelijk veilig was. God ziet de gevaren, die ons bedreigen van verre aankomen en Hij beveeligt er ons meer dan eens tegen door ons uit het woelige leven te lichten en ons naar een eenzame plaats te "verbannen". Verder had Johannes in Efeze een onafzienbaar groot arbeidsveld. Nu wordt hij opeens uit dit drukke centrum van handel en verkeer verplaatst naar een eiland, dat even woest was als de weg van Jeruzalem naar Gaza in vergelijking met het volkrijke Samaria. Wat een doelloos bestaan! Want hoe zal hij op zo'n klein eilandje met zijn geringe bevolking zijn tijd productief kunnen maken? Maar heeft men geen stilte nodig om de openbaringen van de Verheerlijkte Christus in zich te kunnen opnemen en ze te kunnen verwerken? En tijd om ze op schrift te stellen? Beide vond Johannes op Patmos.

Door zijn Openbaring heeft hij, nu reeds eeuwen aanéén en vooral in zware tijden, de gemeente van Christus

getroost en voor het Koninkrijk Gods ontzaglijk veel meer gedaan dan hij ooit, zelfs door de meest intensieve arbeid, in Efeze had kunnen doen. Gods leidingen hebben altijd een doel, ook al zien wij het niet en menen wij, dat alles in ons leven verkeerd loopt.

Na de dood van Domitianus, 18 Sept. 96 na Chr., luwde de storm en nam de vervolging een einde. Johannes mocht Patmos verlaten. Volgens Irenaeüs heeft hij tot in 't begin van de regering van Trajanus geleefd; op 25 Jan. 98 na Chr. volgde deze Keizer Nerva op, die slechts 16 maanden en enige dagen aan 't bewind was geweest.

Wij kunnen 't natuurlijk niet laten op zoek te gaan naar gegevens over feiten en gebeurtenissen uit de tijd van Johannes' verblijf te Efeze. Nu, die zijn er meer dan genoeg; men heeft ze in de latere literatuur als 't ware voor het rapen. Doch de meeste blijken halmen met loze aren te zijn. Ik heb er althans maar enkele in handen gehad, zo gewichtig, dat ik eerlijk en met volle overtuiging zou durven verklaren: deze gegevens moeten welhaast waarheid bevatten. In de meeste gevallen twijfelt men: het kan waar zijn, doch evengoed niet.

Irenaeüs vertelde b.v. bij een bezoek aan Rome de volgende bijzonderheid. Toen Johannes op zekere dag een openbare badgelegenheid binnenstapte, zou hij er Cerinthus hebben gezien. Nauwelijks kreeg hij hem in het oog, of hij zou de Christenen, die bij hem waren, hebben toegeroepen: laat ons haastig van hier vluchten, het badhuis

zou kunnen instorten, nu Cerinthus er in is, de vijand der waarheid. Volgens Irenaeüs had Polycarpus dit niet alleen aan hem, doch aan heel wat mensen verteld, waarvan verschillende nog in leven waren. Dit laatste wekt vertrouwen. Men neemt geen risico, als men niet zeker van zijn zaak is. En Irenaeüs nam het. Zo komen wij bij Polycarpus en dezen mogen wij gerust als een betrouwbare zegsman beschouwen. Zo'n uitroep was bovendien juist iets voor Johannes. Men heeft hem "de Apostel der liefde" genoemd, omdat hij, vooral in zijn brieven, zo vaak met dit begrip opereert. De woorden liefde en liefhebben zijn er zelfs schering en inslag. Ik zou hem het recht op die eretitel niet gaarne betwisten, als men maar in het oog houdt, dat deze liefde bij Johannes tot keerzijde had: heilige afkeer van alle leer, die de eer en de heerlijkheid van zijn Heiland te na kwam. Is het vlijmscherpe woord niet van hem: "Wie is de leugenaar, dan die loochent, dat Jezus is de Christus? Deze is de Antichrist, die de Vader en de Zoon loochent?"^{1Joh.2:22} Ja, fel kon hij zijn, deze "zoon des donders"; zijn temperament had hij behouden; zelfs toen hij oud was, al zien wij niet voorbij, dat deze felheid door de liefde verzacht werd. Doch met deze anecdote, zou men haast zeggen, zijn wij al zo ongeveer aan 't einde van 't geen wij uit de jaren van Johannes' verblijf in Efeze met zekerheid weten.

Wij komen thans tot de verhalen, die heel goed waar kunnen zijn. Ik denk aan 't geen Hiëronymus op gezag van

een oudere schrijver vertelt. Op 't laatst van zijn leven zou de Apostel zó door ouderdom verzwakt zijn, dat hij zich door zijn leerlingen naar de samenkomst der gemeente liet dragen en daar niet meer zeide en ook niet meer zeggen kon, dan "Kinderkens, hebt elkander lief."

Verder aan het verhaal, dat men bij Clemens Alexandrinus vindt en dat door de bewerking van de Duitse dichter Herder meer algemeen bekend werd, dat Johannes een jongeling, die Christus beleden had, doch later op 't verkeerde pad geraakt was en als roverhoofdman de omgeving van Efeze onveilig maakte, in 't gebergte zou opgespoord hebben, met hem sprak en hem berouwvol tot de gemeente terugbracht.

Dat alles kan historisch zijn, doch 't is een beetje verdacht, dat wij het eerst horen van schrijvers uit de vierde en de derde eeuw na Chr., die het uit een ons onbekende koker gehaald hebben. Heel verdacht klinkt, wat nog jongere schrijvers menen te weten, dat Johannes in Efeze in een ketel met kokende olie gedompeld zou zijn en toch geen lichamelijk letsel zou hebben bekomen.

't Enige, waaraan wij niet behoeven te twijfelen is, dat Johannes op hoge leeftijd in Efeze een natuurlijke dood is gestorven. Door te zwijgen kan men óók iets zeggen. Wanneer de Apostel werkelijk als martelaar aan zijn einde gekomen was, zouden bovengenoemde schrijvers ons dat stellig niet verzwegen hebben.

Aan 't einde van dit hoofdstuk voel ik behoefte er rekenschap van te geven,

waarom ik feitelijk alleen de gegevens bij Papias, Polycarpus en Irenaeüs als volkomen betrouwbaar beschouwde. Het is, omdat de fantasie zich al vroeg van de persoon van Johannes heeft meester gemaakt. In elk geval vóór 't jaar 200 heeft een zekere Leucius Charinus z.g. acten van Johannes geschreven, waarvan ik niet gaarne zou beweren, dat zij op zuivere verduistering berusten, doch die zo romantisch zijn, dat een eventuele historische kern er onmogelijk uit te halen is. Juist omdat zij in de derde en vierde eeuw na Chr. veel gelezen werden, dient er ernstig met de mogelijkheid te worden gerekend, dat een later verhaal over Johannes aan deze acten ontleend is.

De gegevens bij Irenaeüs daarentegen zijn op hun herkomst te toetsen; zij hebben hem via Papias of via Polycarpus bereikt. 't Is natuurlijk mogelijk, dat er meerdere verbindings-ketens geweest zijn, b.v. tussen Johannes en Clemens Alexandrinus, doch de tussenschakels kennen wij niet. En dat stemt tot voorzichtigheid. Volledigheidshalve vermeld ik nog, dat velen sporen van twee discipelen van Jezus, beiden met de naam Johannes, in Klein-Azië menen te vinden. Nieuw is dat niet. Reeds Dionysius van Alexandrië (gestorven in 264 na Chr.) vroeg zich aarzelend af, of de Apostel soms een naamgenoot in Efeze kon hebben gehad, op wie herinneringen aan de ware Johannes waren overgebracht. Eusebius ging verder, zelfs een heel eind; hij nam als vaststaande aan, dat er in Efeze gelijktijdig twee Johannesen hadden geleefd en gewerkt. De een, de Apostel, zou het Evangelie en

de brieven hebben geschreven, de ander, de presbyter (ouderling) de Openbaring. Over deze kwestie is heel wat te doen geweest. De discussie over dit punt kwam nog steeds niet tot rust. Ik zou een heel rijtje geleerden kunnen noemen, die in deze richting de oplossing hebben gezocht van het zgn. Johanneïsch probleem. Men kan met het vermoeden van Dionysius alle kanten uit. In zover past deze sleutel op meer dan één slot. De Apostel kan het Evangelie en de brieven hebben geschreven en de presbyter de Openbaring. Doch 't omgekeerde is eveneens verdedigd. Men kan zelfs het leven en het werken van twee verschillende Johannesen in Klein-Azië als historisch aanvaarden en toch alle Johanneïsche geschriften in het Nieuwe Testament aan de Apostel toeschrijven.

Deze verdubbeling van de persoon van Johannes wordt door bezwaren gedrukt. Het voornaamste is wel, dat de oudste bronnen blijkbaar niets van twee Johannesen weten. Zij spreken van de Apostel Johannes, van de presbyter Johannes, doch zij hebben daarbij, voor zover ik het zie, altijd dezelfde persoon op het oog. Eerst in de derde eeuw begint men zich onzeker en aarzelend af te vragen - en in de vierde (Eusebius) gaat men er rustig op door - óf zich achter deze twee verschillende benamingen misschien twee persoonlijkheden verborgen. Men twijfelt. Het Christelijk besef in de tweede eeuw deed dat nog niet; het kende slechts één Johannes, de zoon van Zebedeüs. En dat geeft voor mij de doorslag.

Wordt vervolgd.

Johannes

volgens "Apostolische oudheden" door William Cave, Uit het Engelsch, naar den vijfden Druk vertaald, door Salomon Bor, Predikant tot Zeyst. Uitgegeven door Hermannus Wits, t' Utrecht, 1698." Het leven van den H. Johannes, par. I t/m XVI, blz. 289 t/m 304.

I. De H. Johannes was een Galileer, de soon van Zebedeüs en Salome, en also een broeder van den H. Jacobus, dog jonger, nevens welken hy in de visch-handel was opgevoed. De H. Hieronymus wil, dat hy wegens sijn adel aansienlijk was, en daarom kennis aan den Hogen-priester had, en, als onsen Saligmaker voor den regter-stoel stond, ongemoeyd onder de Joden derfde verkeereren, Petrus in de saal des Hooge-priesters konde invoeren, van alle de Apostelen alleen by het kruycigen van Christus stond, en naderhand desselfs moeder derfde aannemen, en in sijn huys brengen.

Maar de adeldom van sijn geslagt, en bysonder dat die sodanig soude geweest zijn, dat hy daar door so grooten agting by mannen van den hoogsten rang en staat, en so veel aansien konde verkrijgen, schijnt niet overeen te komen met de geringheyte van sijns vaders hand-werk, en 't besit van maar gemeene goederen: en wat sijn kennis van de Hogen-priester aangaat, ik soude daar liever een ander reden van geven, bysonder indien 't verhaal van Nicephorus waar is, dat hy even te voren 't geen van sijn vader in Galileen was nagelaten, aan Annas den Hogen-priester verkogt,

en daar voor in Jerusalem ontrent den berg Sion een schoon huys gekogt had, en dat hy daar door aan den Hogen-priester bekend geworden was.

Hy schijnt voor sijn komste tot Christus eenigen tijd een discipel van Johannes de Dooper geweest te zijn, en was waarschijnlijk die andere Discipel, die by Andreas was, wanneer sy beyde den Dooper, om Jesus te volgen, verlieten, also hy de saak met alle omstandigheden bekleed, so nauw verhaald, maar uyt sedigheyte, gelijk ook in andere plaatsenen van sijn Evangelium, sijn eygen naam verswijgd.

Hij wierd van onsen Heer op een en de selve tijd als sijn broeder geroepen, eerst om een Discipel, en daar na om een Apostel te zijn, onder welke hy verre de jongste was, gelijk de Oude doorgaans versekeren, en sijn hoogen ouderdom, als hebbende ontrent seventig jaren na het lijden onses Saligmakers geleefd, schijnt te bewijzen.

II. Van hem word in de heylige Historie niet veel anders gesegd, dan 't geen hem en sijn broeder t'samen raakt, en welk reets in 't leven van Jacobus is aangetekend. Hy was sijn Heer en Meester bysonder aangenaam, als

zijnde de Discipel, dien de Heere lief had, dat is, met welken hy vryer en gemeensamer dan met de andere omging. Ja, hy was niet alleen een van de drie, die onsen Saligmaker tot het aanschouwen van eenige bysonderheden in zijn leven toeliet, maar genoot bysondere vriendschap en gunst van hem: getuyge hier van is zijn leggen in onsen Saligmakers schoot, by het eeten van het Pascha, also het de gewoonte van die tijden was in hunne maaltijden sodanig op bedden te leggen, dat de tweede met zijn hoofd in de schoot lag van hem, die voor hem lag: die aansienlijke plaats nu wierd niet gegeven aan iemand die bejaarder was, maar aan onsen Apostel.

Daar beneven, wanneer Petrus begeerig was te weten, wie van hen door onsen Saligmaker gemeend wierd, toen hy seyde, dat een van hen hem verraden soude, en dat selfs niet derfde vragen, gebruykte hy den H. Johannes (wiens gemeensaamheyt met Christus hem daar meerder vrymoedigheyt toe gaf) om sulks van onsen Heer te vernemen, die hem daar op te kennen gaf, dat het Judas was, dien hy door het noemen van den verrader in 't oog had.

Dese gunst poogde de Apostel enigins met betooning van bysondere genegentheyten en stantvastigheyt ontrent onsen Saligmaker te beantwoorden, als hy, toen de andere vlooden, hem by bleef: hy vlood wel op het eerste aanvallen in den hof agter de andere Apostelen; en 't is niet onwaarschijnlijk of sonder grond, dat

hy, gelijk het de Oude bevatteden, was die jongeling, die Jesum volgde, en een linnen kleed over zijn naakt lijf had, welk hy, wanneer sy hem wilden grijpen, verliet, en naakt van haar vlood, en was na allen schijn het geen hy by het eeten van het Pascha had omgehangen (want men had daar bysondere kleding toe), die dan door sijns Meesters nakende verradery en lijden ten hoogsten ontsteld, sijne andere klederen vergeten had aan te doen, maar hem na den hof in dat selve gewaad, daar hy mede aan tafel gelegen had, volgde, te meer, also het nagt was, en daarom van hem of andere daar op niet gelet wierd.

Maar hoewel hy, om het geweld te ontgaan dat hem te vreesen stond, toenmaals wegweek, egter quam hy niet lang daar na weder te rug, en sogt zijn Meester, ging onbeschroomd in de saal van den Hogen-priester, volgde onsen Heer allesinds waar hy te regt gesteld wierd, en wagtte hem op (en so veel wy'er van weten was hy de eenige die dat deed) by zijn doodstraf, in 't midden der wapenen en wagen, en in den grootsten drang sijner bitterste vyanden, daar hy hem erkende, gelijk hy ook van de Saligmaker erkend wierd.

Hier stelde onse Heer door zijn laatste wil, aan het kruys gemaakt, hem tot opsiender en bewaarder van zijn Moeder, de gesegende Maagd: want Jesus siende sijne Moeder, en den Discipel, dien hy lief had, daar by staande, seyde tot sijne Moeder: vrou-

we, siet uw soon; sie, hier is'er een die mijn plaats vervullen, en om u liefde en eer te bewijzen, u te versorgen en te voorsien, in plaats van een soon zijn sal. Daar na seyde hy tot den Discipel: siet uwe moeder. Sie haar, met wien gy voortaan omgaan, en ontrent welke gy sodanige pligten, ontsag en eerbiedigheyt betoonen sult, als een goed-aardige moeder van een vroom en gehoorsame soon te eyschen heeft: Waar op hy van die uree aan haar in zijn huys nam, also haar man Joseph reeds voor eenige tijd gestorven zijnde, haar de last en sorg over hem ten grooten deele had aanbevolen. En Sekerlijk de Heere Jesus konde geen eerlijker getuygenis van zijn bysondere agting en negentheyte voor den H. Johannes geven, dan wanneer hy zijn moeder, die hy boven alle die hem na den vleesche bestonden, weerdig en dierbaar agtte, aan desselvs toesigt en sorg overgaf, en den selven in zijn plaats stelde, om de pligten, van hem waargenomen so lang hy hier beneden was, te vervullen.

III. Op de eerste tyding van onses Heeren opstaan uyt den dooden, ylde hy aanstonds na het graf in het geselschap van Petrus, tusschen welke beyde grooter onderlinge gemeenszaamheyt dan tusschen de andere Apostelen was. Hy gaf aan Petrus te kennen, dat het de Heere was, wanneer hy hen als een vreemdeling aan de zee van Tiberias verscheen; en voor Johannes was Petrus so bekommerd, en begeerig om te weten, hoe het met hem gaan soude.

Na onses Heeren hemelvaart vinden wy dese twee omtrent de uree des gebeds opgaan na den Tempel, en den armen kreupel-gebooren door een wonder-werk genesen, beyde prediken tot het volk, en door de Priesters en Sadduceen gegrepen, in de gevangenis geworpen en des volgenden daags voor den Joodsen raad (het Sanhedrim), om hun saak te bepleyten, gesteld.

Dese beyde wierden van de Apostelen na Samaria afgesonden, om 't geen Philippus aldaar begonnen had, voort te setten, daar sy den Toveraar Simon beschaamden, gestraften, en in hoop stelden van bekeering en vergeving zijner sonden te verkrijgen.

By dese, als die boven andere scheenen pylaren te zijn, gaf Paulus sig aan, die hem ook de regterhand der gemeenschap toereykten, en zijn sending tot de heydenen bevestigden.

IV. In de verdeeling der landen, die de Apostelen voor henselven maakten, viel Asien hem ten deel, hoewel hy'er aanstonds niet heen reysde, gemerkt men andersins in het verhaal, dat de H. Lucas van Pauli reysen, voor en na derwaarts gedaan, heeft nagelaten, daar van moest gehoord hebben, weshalven het waarschijnlijk is, dat hy in zijn eygen huys bleef wonen, ter tijd toe dat de gesegende Maagd stierf, (welk rond uyt door Nicephorus uyt het verhaal van ouder Historie-schrijvers word vast gesteld), en na het seggen van Eusebius stierf sy in het jaar Christi XLVII

(48), ontrent vijftien jaren na onses Heeren hemelvaart.

Eenigen tijd, mogelijk eenige jaren, na haar dood, nam hy sijn reys aan na Asien, en gaf sigselven met allen bedenkelijken yver tot het voortsetten van het Christendom over, predikende alom, daar het Euangelium nog geen plaats had, en bevestigende het selve, daar het reeds geplant was.

Veele Kerken van aansien en naam, Smyrnen, Pergamen, Thyatiren, Sardis, Philadelphia, Laodicea, en andere wierden van hem opgerigt; egter was Ephesen, daar Paulus voor veele jaren reeds een Gemeente geplant, en Timotheüs daar over tot Bisschop gesteld had, sijn voornaamste verblijf-plaats.

En wy kunnen niet denken, dat hy sijne bediening binnen kleyn Asien bepaald, maar wel, dat hy ook in andere landen van het Oosten, waarschijnlijk in Parthen, gepredikt heeft, gemerkt sijn eerste Brief by ouds aan de Parthers geseyd wierd opgedragen te zijn, en de Jesuïten in het verhaal van hun goede successen in die gewesten, ons versekeren, dat de Bassorae (een volk in Indiën) met versekertheit spreken van een overlevering, tot hen door hunne Voor-saten overgebracht, dat de H. Johannes het Christen Ge-loof aldaar geplant heeft.

V. Hier in veel jaren toegebracht hebbende, wierd hy ten laatsten by Domitianus, die de Christenen had beginnen te vervolgen, beschuldigd een uytmuntend voorstander van

atheïsteryen en godloosheyt, en een verstoorder van des Rijks godsdienst te zijn. Uyt last van hem wierd hy, door den Stadhouder van Asien, geboeyd na Rom en gesonden, daar hy, so als van sulken bloed-dorstigen en barbarischen Vorst te verwagten was, onthaald, en in een ketel vol siedende oly, of liever in oly op het vuur geset, geworpen wierd. Maar de Goddelijke voorsienigheyt, die de drie Hebreeusche gevangenen in de vlammen van den brandenden oven bewaarde, bragt desen heyligen Man uyt dit, so men soude hebben geoordeeld, onvermijdelijk verderf ongeschonden uyt: een blijk van so merklijken behoudenis, dat een mensch, die eenigsins opmerkte, daar uyt genoegsaam konde overtuugd worden van de Godlijkheyt der Religie, die so groot en merklijken getuygenis had.

Maar wonder-daden in haar selfs kunnen een mensch, die verhard is, en nergens op let, niet overreed. De wreede Keyser was hier mede niet voldaan, maar gaf aanstonds last hem te bannen, en te vervoeren na een Eyland, welk voor een soort van dood-straf gehouden wierd, seyde Pachymer, daar hy van dit selve exempel spreekt. Dit bannen na een Eyland wierd op het naaste genaamd deportatio, en was de snoodste en strengste straf van ballingschap, als door welke de misdadige sijne goederen verbeurde, en gebonden te sloop gebragt, door eenige bediende na seker Eyland (welk door niemand dan den Keyser alleen mogt genoemd

worden) vervoerd, en voor altoos gebannen wierd.

De plaats nu, werwaarts onse H. Johannes gebannen wierd, was niet, gelijk het Chrysostomus door een groot misverstand opvat, Ephesen, maar Patmos, een droevig Eyland in de Archipelagus, of Egelische zee, daar hy eenige jaren moest blyven, en ondertusschen de inwoonders in het Christen Geloof onderwees.

Hier schreef hy ontrent het eynde van Domitiani regeering, gelijk ons Ireneüs verhaald, sijn Apocalypsis of Boek der Openbaringen, waar in hy ter nederstelde de gesigten en prophetische verbeeldingen, door welke hy een klare vertooning en gesigt van den staat des Christendoms in de volgende tijd-beurten en eeuwen der Kerk had, en geen van de minste blijken was van de genegentheyt en gunst, die onse Heer desen Apostel bysonder toedroeg. Ook schijnt het, dat die gesigten in die tijd geheel gepast waren; en het voegde wel, dat de goedheyt van God de overhand over der menschen boosheyt had, en hy, die van allen gewoonlijken omgang en geselschap der menschen afgesneden was, nader met den hemel omging.

Men toond in een Klooster van Ca-toiren, of Grieksche Moniken in dit Eyland op heden nog eenes dooden mans hand, aan welker vingeren de nagelen gekort zijnde, t'elkens weder uytwassen, die de Turken willen van een hunner Propheten, maarde Grie-

ken onversettelijk vast stellen van den H. Johannes, waar mede hy sijne Openbaringen heeft geschreven, te zijn, en is, waarschijnlijk, het een so waar als 't ander.

VI. Domitianus, wiens wonderlijke godloosheyt en wreedheyt hem schandelijk en tot een last voor de wereld dede zijn, aan kant geholpen zijnde, quam in sijn plaats Coccejus Nerva, een man die voorsigtig, en van een goed-aardige en besadigde inborst was. Hij herriep alle de Staat-besluiten van sijn Voorsaot, en door een openbaar Edict alle die gene, welke de woede van Domitianus in ballingschap had gesonden, weder te rug te roepen.

De H. Johannes bediende sig van die vryheyt, verliet Patmos, en keerde weder na Asien, het landschap, dat hem te vooren ten deel was gevallen, maar nam sijn voornaamste verblijf te Ephesen, en, also Timotheüs hun Bisschop onlangs door het volk, om dat hy sig tegens hunne Heydense feesten en schouw-speelen (bysonder dat met den naam van Katagogion bekend was, waar in allerley wulps-heden, en afgodery gepleegt wierden) gesteld had, was gemarteliseerd, te gelijk de sorg en 't opsigt over die plaats aan, en regeerde met hulp van seven Bisschoppen die groote en ruymelands-streek.

Nicephorus voegd'er by, dat hy niet alleen de saken van die Kerk behandelde, de Clergie in order stelde,

maar ook Kerken bouwde, 't welk seker moet verstaan worden van Oratorien, of kleine plaatsjens, waar in sy tot het gebed t'samen quamen, gemerkt het bouwen van 't geen wy nu Kerken noemen, met de armoede en vervolging der Christenen in die vroege tijden niet bestaan kan.

Hier schreef hy op het versoek der Asiatische Bisschoppen sijn Euangelium, (want de Schrijvers, die het willen van hem in sijn ballingschap op Patmos geschreven te zijn, zijn niet geloofwaardig, nog van eenig aansien), waar toe hy sig door merkelijke plegtelijkheden bereyde, gelijk wy straks, als wy van sijne nagelatene schriften spreken, breeder sullen ophalen.

VII. Hij leefde tot de tijd van Trajanus toe, en stierf in het begin van desselfs regeering in een hoogen ouderdom, na het gemeen gevoelen ontrent agt- of negen-en-negentig jaren oud sijnde. Chrysostomus seyde rond uyt, dat hy sijn Euangelium schrijvende, honderd jaren oud was, en nog volle twintig jaren daar na geleefd heeft. En Dorotheüs steld voor vast, dat hy 120 jaren heeft geleefd; maar het een en het ander schijnt my onwaarschijnlijk, gemerkt hy na die rekening tot een Apostel wordende geroepen vijftig jaren soude moeten oud geweest zijn, welk regtdraats tegen de toestemming en het getuygenis der Oudheyt, volgens welke hy nog vry jong tot het apostel-ampt geroepen wierd, aanloopt.

Hy stierf, seyde de Arabier in verwagting van sijn geluksaligheyt, waar door hy verstaat, dat hy niet door een geweldige en bloedige dood omgekomen, maar in rust en vrede verscheyden is.

Theophilactus, en andere voor hem willen, dat hy als een Martelaar zy gestorven, dog op geen ander grond, dan om dat onse Saligmaker hem en sijn broeder voorseyde, dat se den drink-beker, dien hy soude drinken, en met den doop, waar mede hy gedoopt wierd, ook gedoopt souden worden: welk Chrysostomus op een bloedigen dood en martelaarschap duyde; en 't is waar, dat die voorsegging na de letter aan sijn broeder Jacobus is vervuld, dog, wat hem aangaat, hoewel hy, gelijk Hieronymus heeft aangemerkt, niet gedood is, mag hy egter met waarheyt een Martelaar genaamd worden, gemerkt hy in een vat vol siedenden oly geset, eenige jaren gebannen, en veele andere saken om Christi wille uytgestaan heeft, en daarom, hoewel hy om het getuygenis des Euangeliums sijn leven met der daad niet heeft afgelegd, dien eerwaardigen tijtel met regt mag dragen, nadien het niet aan sijn bereydwillegheyt, nog aan der vyanden boosheyt haperde, maar de Goddelijke voorsienigheyt (die over al het beleyd en de kragt der nature heerscht) de vyanden hun boosheyt aan hem uyt te voeren belet heeft.

VIII. Andere daar tegen zijn so verre van te erkennen, dat hy als martelaar gestorven is, dat se selfs sijn dood in twijfel trekken, ja rond uyt seggen, dat hy noyt gestorven is.

De eerste die ik van dat gevoelen vind, is geweest Hippolytus, Bisschop van Porto, en leerling van Clemens de Alexandriner, die hem by sekere gelegentheyt nevens Enoch en Elias plaatst: want van de tweederley komste Christi sprekende, seyde hy, dat sijn eerste komste in het vlees Johannes den Dooper tot een voorloper gehad heeft, en voor sijn tweede komst Enoch, Elias en Johannes komen sullen.

Ephrem, de Patriarch van Antiochien, seyde niet alleen met klare woorden, dat 'er na de drierley bedelingen van Gods woord, in den hemel nog drie menschen met hunne lichamen zijn, Enoch voor de wet, Elias onder de wet, en Johannes onder het euangelium, maar hy bewijst ook, dat de laatste noyt gestorven is uyt de Schriftuur en overlevering, waar toe hy Cyrillus (ik geloof dat hy dien van Alexandrien, als van 't selve gevoelen) bybrengd, welke dwaling enkelijk steund op het misverstand van 't geen onse Heer van Johannes met Petrus sprak: want Christus aan Petrus sijn dood-lot beschreven hebbende, vraagde deselve, hoe het met Johannes, wetende dat hy de Discipel was dien de Heere lief had, soude afloopen? welke nieuwsgierigheyt de Heere in hem bestrafte, met hem

vraag-wijs te antwoorden: Indien ik wil, dat hy blijve tot dat ik kome, wat gaat het u aan?

Waar op, die woorden qualijk verstaan zijnde, aanstonds onder hen de spraak ging, dat die Discipel niet en soude sterven. Hoewel Johannes, die dit selfs beschrijft, waarschouwd, dat Jesus niet geseyd had, dat hy niet soude sterven, maar, indien ik wil dat hy blijve, tot dat ik kome, wat gaat het u aan? Welk onse Saligmaker buyten twijfel verstond van sijn komste, (daar in het Nieuwe Testament so menigmaal van gewaagd word) ten oordeel over de Joden, in het verwoesten van Jerusalem, welk de H. Johannes veelke jaren overleefd heeft, waar op onse Heer bysonder oogde, als hy hen seyde: Voorwaar seg ik u, daar sijn sommige van die hier staan, dewelke den dood niet smaken en sullen, tot dat sy den Sone des menschen sullen hebben sien komen in sijn Koninkrijk.

IX. Uyt dien selven hoofde is gesproeten het gerugt, dat hy in sijn graf maar lag en sliep, welk in swang ging ten tijde van den H. Augustinus, die 'er ons het volgende verhaal, daar de Leser mogelijk om lagchen sal, van geeft.

Hy seyde dan, dat doorgaans verteld en geloofd wierd, dat de H. Johannes niet dood was, maar in sijn graf te Ephesen rustte, gelijk een mensch die legt en slaapt, welk bleek uyt de aarde, die haar voor het oog beweegd en opgeeft, welk men niet anders oor-

deelde dan de geduurige beweging van sijn adem te zijn.

Dit seggen schijnt de H. Augustinus geloof te geven, hebbende 't selve, gelijk hy seyde, uyt geloofwaardige handen ontfangen. Verder verteld hy uyt eenige apocryphe Schrijvers, dat alom de spraak ging, dat de H. Johannes nog gezond zijnde, sijn graf had laten maken, en daar in als in een bed was gaan leggen, en so hen dagt in slaap viel.

Nicephorus verhaald die Historie wijdloopiger, by wien wy (indien de Leser lust heeft met sulke dingen onthaald te worden) het op dese wijze verhaald vinden. De H. Johannes voorsende sijn opnemen ten hemel, ging met de Ouderlingen en Dienaars der Kerke van Ephesen, en verscheyden andere geloovigen buyten de stad, en bragt hen op een na-by gelegen Kerkhof, werwaerts hy gewoon was te gaan om te bidden. Daar gekomen beval hy met een ernstig gebed Gode den staat der Kerken. Dit gedaan zijnde, gebood hy hen een graf te maken, en, na dat hy hen in de verborgenste geheymen der Godgeleerdheit, en voornaamste pligten van een goed leven, geloove, hoope, en bysonder van de liefde onderwesen, in de practijk der Religie gesterkt, aan de sorge en segen onses Saligmakers bevoolen, en van hen afscheyd genomen had, tekende hemselfen met het teken des kruys; welk gedaan hebbende, ging hy in hunner aller tegenwoordigheit in het graf, en belaste hen scherpelijc een grafsteen

daar op te leggen, en het graf wel te sluyten, maar dat sy des volgenden daags het souden komen openen, en 't selve besien, welk sy dan deden, dog vonden 'er, het geopend hebbende, niet in, dan de grafdoeken, die 'er van hem waren nagelaten.

Vergun my, terwijl ik hier in verward ben, hier by te voegen 't geen Ephrem verhaald, dat men uyt dat graf, daar in hy so korten tijd gerust had, een soort van heyligen oly of salf gewoon was te vergaderen. Gregorius van Tours maakt 'er Manna van, welk nog in sijnen tijd met een bloessem uyt het graf opwaasemde, en de geheele wereld door tot genesing van siekten versonden wierd.

Dit voorgeven dat Johannes nog leefde heeft sommige aanleyding tot vreemde en dwase ondernemingen gegeven. Beza verhaald ons van een Bedrieger in sijnen tijd (wien Postellus, die sotelijc roemde de siele van Adam te hebben, gewoon was sijn broeder te noemen) die hemselfen openbaarlijc uytgaf voor onsen heyligen Johannes, dog naderhand tot Tholouse in Vrankrijk verbrand wierd.

Maar dat was niet meer, dan 't geen reeds al in de vroegere eeuwen des Christendoms geschied was: want Sulpitus Severus sprekende van een jongen Spanjaard, die hem selfen eerst voor Elias, daar na voor Christus selfs uytgaf, voegd 'er by, dat 'er ter selver tijd iemand in het Oosten was, die hemselfen seyde den H. Jo-

hannes te zijn. So breyd een dwaling sig uyt, en vermenigvuldigd haar, gelijk de kringen in het water, en een verkeerde bevatting van een Schrif-tuur plaats legd de grond, om 'er hon-dert Historien op te bouwen.

Ik heb hier niet meer by te doen, dan 't geen wy in den Arabischen beschrij-ver van sijn leven vinden (hoewel het met de even gemelde verhalen niet over-een komt), die wil, dat nie-mand by sijn begraven tegenwoordig is geweest, dan sijn Discipel Phogsir (waarschijnlijk Proghor of Prochorus, een der seven Diakenen, die door-gaans geseyd word den H. Johannes te hebben vergeselschap en byge-staan) dien hy ernstiglijk belastte noyt aan iemand sijn graf te ontdek-ken; 't kan zijn om die selve reden, om welke men meend het ligchaam Mosis van God verborgen te zijn, om het afgodisch eeren van desselfs over-blijfselen voor te komen, gelijk dan de Turken, die hem meenen op de grensen van Lybien begraven te zijn, groote eer aan desselfs graf-plaats bewijsen.

X. De H. Johannes schijnt noyt ge-trouwd geweest te zijn, immers so is het eenparig gevoelen van de Ouden: ja de H. Ambrosius seyde rond uyt, dat alle de Apostelen, uytgenomen de H. Johannes en Paulus, getrouwd geweest zijn. Egter ontbreeken 'er niet, bysonder in de middelste eeu-wen der Kerk, die willen, dat ook onse Apostel zy getrouwd geweest, en dat het sijn bruyloft was, op welke

onse Heer, die als een na-bestaande en van sijn maagschap daar geno-digd tegenwoordig was, maar dat hy door het wonder-teken van wa-ter in wijn te veranderen overtuugd, aanstonds sijn nieuw-getrouwde ver-liet, en een van Christi Discipelen wierd. Maar dit is, gelijk Baronius selfs bekend, maar beuseling, en de uytwerking van fabuleuse verdigt-selen, een saak, die den Vaderen en beste Schrijvers van de Kerk geheel onbekend is, en niet alleen geen ge-loofwaardigheid heeft, om se te on-derschragen, maar daar genoegsame redenen tegen zijn.

Wat sijn inborst aangaat, hy schijnt, gelijk wy in het leven van sijn broeder hebben aangemerkt, van een oploo-pende en vrypostige gesteltenis ge-weest te zijn, die ligtelijk ontsteld en gaande wierd, maar egter met sijne hooger jaren in bedaardheyt en besadigdheyt veranderde. Hy was door studie of geleerdheyt niet beschaafd, maar 't geen hem daar in ontbrak, wierd ten overvloed vergoed door de treflijke hoedanigheyt van sijn siel, en de genade-gaven van god, met welke hy verciert was.

Verwonderlijk was sijn nederigheyt, daar door hy met opset sijn eygen eer-tijtel en weerdigheyt verswijgd. In sijne brieven steld hy (gelijk Eu-sebius reeds heeft aangemerkt) noyt sijnen eer-naam van een Apostoli-schen Euangelist, maar noemd sig alleenlijk, en dat nog maar somtijds, een Ouderling, of oudste, sin-spee-

lende na allen schijn so wel op zijn jaren, als op zijn ampt. In zijn Euangelium bedekt hy sij eygen naam, latende de Leser gissen wien hy, van den Discipel dien Jesus lief had, sprekende, meend. Liefde en gene-
gentheyt tot andere wierd niet alleen van hem selfs gepractiseert, maar anderen met groote beweging sijnes herten aangepresen, en 't schijnt, dat de groote liefde onses Heeren tot hem, hem een grooter en merkelijker liefde dan andere ingeboesemd heeft. Dit is als de groote ader, die door alle sijne schriften, bysonder sijne Brieven, henen loopt, daar hy de liefde als de groote en bysondere Wet van het Christendom, sonder welke al het voorgeven van de Christelijke Religie ydel en vergeefs, onnut en van geen kragt is, allesin aandringt, gelijk hy vervolgens tot zijn sterfdag toe deed.

Want wanneer hy te Ephesen so oud en swak was, dat hy niet meer konde prediken, liet hy sig egter t'elkens, als de Gemeynte vergaderde, in de Kerk leyden, daar hy dan tot hen niet anders seyde, dan: Kinderkens, hebt malkanderen lief, waar over van sijne toehoorders, die 't selve t'elkens te hooren moede waren, gevraagd zijnde, Waarom hy altijd een en 't selve sprak, tot antwoord gaf, dat dat het gebod van onsen Heer was, en dat dit eene, al deden sy niet anders, genoeg was.

XI. Maar hy gaf de grootste blijken van zijn liefde, in sijne merkelijke zorg voor der menschen sielen, waar

door hy sigselven onvermoeyd ten dienste des Euangeliums overgaf, van het Oosten reysde na het Westen, om de wereld de gronden van die heylige Religie, om welke voort te setten hy uytgesonden was, in te prenten, alle smerten met lijdszaamheyt verdroeg, door moeyelijkheden en moed-benemende swarigheden doorberstede, en geene gevaren ontsag, om sielen te stigten, de gemoederen van de afgodery en dwalingen te rug te trekken, en uyt de strikken van een ongebonden en godloos leven te rukken.

Getuyge hier van kan zijn een berugt voorbeeld. Hy sag in het besøeken der Kerken, niet verre van Ephesen besig zijnde, een welgemaakt jongman, die hy uytkoos, en aan de zorg en opsig van den Bisschop dier plaats, om op den selven te letten, en hem te onderwijsen, over gaf. Die Geestelijke man nam die last op hem, onderwees dien vertrouweling, en doopte hem: waar op hy van die allernauwste opsig wat meenende ontslagen te zijn, misbruykte de jongman die vryheyt, en wierd, door quaad geselschap verleyd, eyndelijk een voorganger en Opperhoofd van een hoop straat-schenders, die de loste, wreedste en overgegevenste booswigten van de geheele wereld waren.

De H. Johannes, weder by dien Bisschop komende, verstond dat, en, de nalatigheyt en ontrouwigheyt van dien voogd bestraft hebbende, nam voor, hem op te zoeken; ging dan (sonder te letten op het gevaar, daar hy

hem in begaf, sig by roekeloose menschen, die nog goed, nog conscientie hadden, wagende) na het gebergte, daar hy gewoon was sijn verblijf te hebben; alwaar hy, door de schildwagt aangehouden zijnde, versogt, by hun Hoofd en Bevelhebber gebragt te werden, die hem so dra niet sag naderen, of nam de vlugt. De oude Apostel volgde hem, dog hem niet konnende inhalen, bad hem beweeglijk, te willen blijven staan, met belofte voor hem by God om versoening en vergeving te willen spreken: welk geschied zijnde, smolten sij beyde in tranen, en bragt hem als een ware boetveerdige en bekeerde weder tot de Kerk.

Dese geschiedenis hebben wy elders breder voorgesteld uyt Eusebius, die het ophaald uyt Clemens de Alexandriner, dog is na die tijd dat geheel verslag, so het beschreven is van Clemens, de wereld door den druk gemeengemaakt.

XII. 't Was ook geen kleyn blijk van sijn zorg voor de Kerk, en genegenheyt tot der menschen sielen, dat hy so ongemeen tegen Ketters en verleyders waakte, tegen hunne loosheden aanging, de geloovigen tegen het feijn hunner dwalingen met tegen-gift voorsag, en allen omgang en gemeenschap met hunne personen schuwde.

Dus was het, dat de Apostel nevens sijne vrienden te Ephesen in het bad getreden zijnde (werwaarts hy meermaals gewoon was te gaan, en waar van men nog heden by de plaats, daar

de Tempel van Diana geweest is, na het seggen van Porphyrius, die'er niet lang geleden oog-getuyge van geweest is, de overblijfselen vertoond) en den Oppasser gevraagd hebbende, wie'er binnen was, en tot antwoord bekomen, Cerinthus (Epiphanius seyde, het was Ebion, en 't is niet onwaarschijnlijk, dat sy beyde daar waren) aanstonds met groote ysing te rug trad, en seyde: Laat ons gaan, mijne broederen, en haastelijk van hier wijken, op dat de bad-stoove, daar in sulken Ketter, als Cerinthus, de groote vyand der waarheyt, is, op onse hoofden niet neder storte en invalle. Dus verhaald het Ireneüs uyt den mond van Polycarpus, de eygen leerling en Discipel van den H. Johannes.

Deze Cerinthus was een man, die losse en schadelijke grond-regelen stelde, en de Christen Religie met veele verdoemelijke dwalingen poogde te verderven; een man, die om grooter naam te bekomen, het met de bekeerde Joden toehield, en sig in dat groot verschil, over de Besjdenis en het onderhouden van de Wet Mosis, te Jerusalem mengde, maar sijn gewoone verblijf in Asien had, daar hy onder andere sijner leerstukken opentlijk de opstandinge Christi loochende, de wereld van de Engelen seyde gemaakt te zijn, ongehoorde leerstukken uytbraakte, en dan voorwendde, dat hem die door Engelen waren mede gedeeld: een man, die op openbaringen, die hy selfs verdigt had, roemde; en staande hield, dat na de opstandinge, Chris-

ti rijk hier op aarden beginnen, en de menschen te Jerusalem weder wonen, en aldaar duysend jaren lang allerley vleeschelijk vermaak en plaisier genieten souden, hopende door sulken dwasen Paradijs de menschen van een los en beestelijk leven aan sijn sijde over te halen.

Van sulken alloy was ook ten grooten deele Ebion, (hoewel hy in sommige gronden van hem verschilde, nadien dog de dwalingen so weynig met haar selven als met de waarhey over een komen) die voor gaf, dat de Heere Jesus maar een bloot en gemeen mensch was, gegenereerd van Joseph en sijn vrouw Maria, en dat de onderhouding van de Kerk-seden en Wetten van Mozes ter salighey noodzakelijk was. En dewijl sy sagen dat Paulus hen so geweldig in den weg stond, gaven sy voor, dat hy een Apostaat, een van sijn Religie afgevallene was, en verwierpen uyt dien hoofde sijne Send-brieven, namen niets dan het Hebreusch Euangelium van Mattheüs aan, de andere weynig of niets agtende: ook onderhielden sy met de Joden den Sabbath en de Joodse Ceremonien, en hielden te gelijk op des Heeren dag, volgens de gewoonte en 't gebruyk der Christenen, gedagtenis van onses Heeren opstanding.

XIII. Nevens dese was'er egter nog een ander soort van Ketteren, die ten tijde van de H. Johannes de Kerk moeyte aandeed, te weten, Nicolaïten, van welke hy in sijne Openbaring ge-

wag maakt, en welker leer onse Heer aldaar met bysondere nadruk geseyd word te haten. Dese waren een vuyle en beestelijke secte, gesprooten, gelijk doorgaans word vast gesteld, van eenen Nicolaüs, een van de seven Diakenen, welker namen wij in de Handelingen der Apostelen lesen, van welke Clemens van Alexandrien met schijn van waarhey verhaald, dat hy een schoone vrouw hebbende, van de Apostelen, om dat hy over haar jaloers was, bestraft wierd, maar dat hy, om te toonen, hoe ver het met hem daar van daan was, haar te voorschijn bragt, en overgaf om wie maar wilde haar te trouwen, seggende, so doende te voldoen aan de regel dat men het vleesch niet agten moet, die hy seyde van den H. Matthias gegeven te zijn, als hy leerde, dat men tegen het vleesch strijden, en het selve versmaden moest, en het vleesch in gene lusten toegevende de siel in geloove en kennis moest doen aangroeyen en versterken.

Dese sijne woorden en 't geen hy deed wierd van sijne Discipelen, en die hem volgden, qualijk verstaan, en gaven'er den ergsten sin aan, als mogelijk was, waar uyt dan volgde, dat sy hunne lusten den toom los lieten, en sig selven vervolgens aan de grootste vuyligheden, de schandelijkste en onbeschaamste onkuysheden overgaven, alle palen van sedighey en eerbaarhey te buyten gingen, sonder onderscheyd met elkanders vrouwen sig te vermengen geoorloofd stelden, en de

wellust voor der menschen hoogste geluksaligheyt stelden. Soo leerden en so leefden sy, daar nogtans Nicolaüs, hun voorgewendden patroon en stichter, een ingetogen, seyd gemelde Clemens, en sedig man, was, die noyt een andere dan sijn eygene vrouw had, by welke hy een soon, en seven dogters, die alle ongetrouwd gebleven zijn, gehad heeft.

XIV. Het laatste bewijs van onses Apostels sorg voor het beste der Kerken, doet sig op in de Schriften, die hy den nakomelingen heeft nagelaten.

Het eerste van die in tijd, hoewel geplaatst na de andere, is sijne apocalypsis, of Boek der Openbaringen, van hem geschreven ten tijde van sijn ballingschap op 't Eyland Patmos; dog 't is niet alleen by ouds van Kettets verworpen, maar van veele Vaderen selfs in twijfel getrokken.

Dionysius, Bisschop van Alexandrien, maakt daar een wijdloopig vertoog over, daar in hy ons verhaald, dat veele dit boek t'eenemaal hebben verworpen, niet alleen ter oorszaak van deszelfs stoffe inhoud, maar ook in opsigt op desselfs Schrijver, als welke geen Apostel nog eenig ander heylig of Kerkelijk Schrijver geweest is; dat'er Cerinthus, om sijne droomen van Christi rijk op aarden, en desselfs vleeschelijken staat beter schijn te geven, den naam van Johannes soude hebben voor geset; dat, wat hem aanging, hy het selve niet en derfde verwerpen, als be-

helsende vernuftige en wonderlijke verborgentheden, die hy, al konde hy se niet omvademen en bevatten, na sijne maatstok niet afmat, of veroordeelde; maar liever sig over 't geen hy niet verstond verwonderde; dat hy den Schrijver wel voor een heylige, en van God gedreven Schrijver erkende, maar niet konde gelooven, dat die de Apostel en Euangelist Johannes soude geweest zijn, gemerkt nog de stoffe, nog de schrijf-wijse, nog de order met sijne andere Schriften over een komen; dat hy hier in hemselven menigmaal noemd, welk hy in geen der anderen doet; dat'er te dier tijd meer dan een Johannes geweest was, en twee van die naam te Ephesen begraven waren, de eene de apostel, en de andere een van de in Asien woonende Discipelen, maar hy onseker oordeelde, wie van hen dat boek geschreven had.

Dog al is 't, dat'er eenige aan getwijfeld hebben, egter hebben de meeste onder de Ouden 't selve, als waarlijk van onsen H. Johannes geschreven, aangemerkt en daar voor erkend; en 't uytdrukken van sijn naam konde geen gegronde tegenspraak veroorzaken, gemerkt, wat hy in sijn andere Schriften, bysonder sijn Euangelium gedaan heeft, of niet, (also het opstel van geschiedenissen niet so seer van des Schrijvers gesag of geloofwaardigheyt af hangt, en daarom des Schrijvers naam minder nodig was) 't melden van sijn naam egter in voorseggende openbaringen, daar de persoon, die het openbaarde, groot

gewicht aan gaf, vereyscht wierd: waarom ook eenige van de Propheten des Ouden Testaments hunne namen meermaals hebben uytgedrukt.

De verscheydenheyt van de stijl en wijs van schrijven komt in dit geval niet veel te pas; want het is geen wonder, dat iemand in saken tusschen welke so grooten onderscheyd is, niet altijd den selven trant en manier van schrijven houd, welke ook selfs in andere, die ook van den rang der Apostelen waren, sig klaarlijk opdoet.

En, om kortelick de waarheyt te seggen, alle omstandigheden versekeren ons genoegsaam, dat onse Apostel dat boek geschreven heeft, want sijn naam word'er meermaals uytgedrukt. Het is geschreven in het Eyland Patmos (welk op niemand, dan op den H. Johannes passen kan) hy noemd hemselven hun broeder, en mede-genoot in de verdrukkinge, en in het Koninkrijke, en in de lijdsaamheyt Jesu Christi. Hy schrijft bysondere Brieven aan de seven Kerken in Asien, die door hem gepland, of ten minsten behandelt waren, en de leere daar in voorgesteld komt met den geest en gesteltenis van een Apostel over een; alle klare bewijzen dat hy desselfs Schrijver is.

't Heeft, so het schijnt, eenige grond van aan desselfs schrijver en geloofwaardigheyt te twijfelen gegeven, dat men het ten eersten niet doorgaans by de andere boeken van den heyligen Canon voegde, maar also'er saken in waren, die tot Romen (de stoel van het

Roomsche rijk) geen ingang hadden, en andere die met Joodse droomen en verdigtselen mogten schijnen over-een te koemen, kan het wel zijn, dat hun voorsigtigheyt in die tijden scheen te vereyschen, dat dat boek voor een korten tijd wierd agter gehouden.

Ook is de gissing van een seker geleerd man niet verwerpelick, die meend, dat het in bewaring geweest is van eenen Johannes de Ouderling, een leerling van onsen apostel, waar uyt mogelijk het gerugt ontstaan is, dat hy, die het maar bewaarde, desselfs schrijver was.

Meer sal ik hier niet toe seggen, dan dat onse Apostel wegens dese Openbaring, een prophetisch voorstel van den toekomenden staat der Christen kerk behelsende, in een nauwen sin een Propheet is, en sijne eerbenamingen daar door meerder zijn, dan van een der andere Apostelen: want Petrus was een Apostel, maar ten nauwsten genomen geen Euangelist: Marcus een Euangelist, maar geen Apostel: Mattheüs een Apostel en Euangelist, maar geen Propheet; maar de H. Johannes was een Apostel, een Euangelist, en een Propheet.

XV. Sijn Euangelium volgd, welk ook, na 't seggen van sommige, in Patmos geschreven, dog eerst tot Ephesen in 't ligt gebracht, maar, gelijk Ireneüs en eenige andere met meerder waarheyt seggen, geschreven is, na dat hy tot Ephesen was wedergekeerd, daar hy door het ern-

stig verzoek en aanhouden der Asia-tische Bisschoppen, en afgesondene van verscheiden Kerken het selve sullende opstellen, eerst een algemeen vasten liet uytroepen, om den segen des hemels over so grooten en deftigen onderneming te verzoeken, welke gehouden zijnde, gaf hy hem tot het werk.

En indien wy 't verhaal van Gregorius Bisschop van Tours mogen gelooven, so soude onse Apostel van God verkregen hebben, dat het op sekere hoogte, digt by Ephesen, daar een proseucha, of niet overdekte bid-plaats was, werwaards hy wel de gewoonte had om tot het gebed, en overdenkingen te gaan, niet soude regenen, voor dat hy sijn Euangelium volschreven had: daar hy dan nog by voegd, dat selfs in sijnen tijd op die plaats noyt regende of storm viel.

Twee redenen waren'er bysonderlijk, die hem tot het schrijven desselfs aansetteden; aan d'eene zijde, om de vroeg opkomende ketteryen, bysonders van Cerinthus, Ebion, en andere van dat slag (die openbaarlijk Christi Godheyt, en sijn bestaan voor sijn mensch-wording begonden te loochenen) tegen te gaan, waarom onsen Euangelist daar so klaar en breed van spreekt; aan de andere zijde, om 't geen de andere heylige Schrijvers hadden overgeslagen, nauwkeurig op te stellen, waarom hy de drie andere Euangelisten hebbende nagesien,

met sijn goedkeuring en toestemming hunne waarheyt bevestigd, en'er sijn Euangelium vervolgens by voegd, en bysonder 't geen Christus in het begin sijner bediening na de dood van Johannes den Dooper gedaan heeft, ophaald, welk by de andere niet gevonden word, die ter nauwer nood iets van 't eerste jaar van Christi bediening beschrijven, en daarom van hem breed en net verhaald word.

Hy tekend wijdloopig aan, gelijk Nazianzenus aanmerkt, de redenen, die onse Saligmaker heeft gevoerd, maar niet so breed sijne wonderwerken, mogelijk om dat se van andere ten vollen en met haar omstandigheden reeds waren uytgedrukt. Het onderwerp daar hy van schrijft, is van hooge en groote verborgentheden, en sijn voornaam oogwit is te bewijsen Christi Godheyt, sijn eeuwig bestaan, het scheppen der wereld, e.s.v., uyt welken hoofde Theodoretus sijn Euangelium noemt een godgeleerdheyt, die voor het menschelijk vernuft ondoorgrondelijk en niet te beklimmen is.

Hierom word hij van de Ouden doorgaans by een Arend vergeleken, die om hoog tot binnen de wolken sig opgeeft, daar hem het swakke gesigt van een mensch niet konde volgen, en dat hy bysonderlijk met den tytel van een godgeleerde (Theologus) vereert wierd, als of die niemand als hem, of hem ten minsten by uytnemendheyt en boven andere toequam.

Ja de Heydensche Wijsgeeren selfs konden niet anders als over sijne schriften verwondert staan: getuyge zy hier Amelius de Platonische Philosoph, en regent van Porphyrii school tot Alexandrien, die het begin van Johannis Euangelium aanhalende by Jupiter swoer, dat dese Barbaar (so noemden en agteden de hoveerdige Grieken alle die van hen verschilden) de saak wel had getroffen, wanneer hy seyde, dat het woord, dat alle dingen heeft gemaakt in den beginne, en by God de eerste in gesag en waardigheyt was, en die God was, die alle dingen heeft geschapen, in welken alles dat gemaakt is sijn leven en bestaan elk na sijn natuure heeft; dat hy was vleesch geworden, en bekleed met een ligchaam, in welk hy de heerlijkheyt en majesteyt van sijne natuur openbaarde en sien liet; dat hy na sijn dood tot het besit van sijn Godlijkheyt was wedergekeert, en deselve God was, die hy was voor het aannemen van een ligchaam, en eer hy de menschelijke natuur en vleesch aan nam....

Meer heb ik niet aan te tekenen, dan dat sijn Euangelium naderhand in de Hebreusche taal overgeset en van de Joden onder hunne verborgene geheymen en schriften in hun schat-kist te Tiberias bewaard zy; daar een afschrift desselfs van een Jood Joseph genaamd, die naderhand bekeerd, en van Constantijn de Groote tot de eer van een Rijks-grave bevorderd wierd, gevon-

den is: want de schat-kist hebbende opgebroken, vond'er wel geen geld in; maar boeken, die beter waren als geld, de Euangelien van den H. Mattheüs en den H. Johannes, en de Handelingen der Apostelen in het Hebreusch, welke van hem gelesen zijnde veel deden tot sijn bekeering.

XVI. Behalven gemelde boeken heeft onse Apostel nog drie Send-brieven geschreven, van welke de eerste is algemeen, passende op alle tijden en plaatsen, en behelst de treflijkste voorschriften en regels tot bestiering van het Christelijk leven, dringd op de heyligheyt en suyperheyt van der menschen seden, om sig met een bloote en ledige belijdenis en voorgeven van Religie niet te vreden te houden, nog door listige bedriegerijen en inkruypingen der verleyders te laten ter sijden leyden, en bewaar-middelen tegen het vergif van de grond-leeringen en levenswijs der Gnostyken aanwijst, op welke laatste buyten twijfel den Apostel in desen Brief bysonder sijn oog heeft.

Hy verbergt daar in, volgens sijne gewoone sedigheyt, sijn naam, te meer also wijse menschen meer letten op 't geen 'er gesegd word, dan op hem die iets seyde. Na 't seggen van Eusebius is dese Brief van allen aangenomen, en noyt van iemand in twijfel getrokken; by ouds had se gelijk uyt den Heyligen Augustinus blijkt, een opschrift aan de Parthers, om wat reden is my egter onbekend, ten ware, gelijk wy reeds te voren als

waarschijnlijk hebben aangewesen, het geweest is, om dat hy te voren in die Gewesten van de wereld selfs gepredikt had.

De andere twee Brieven sijn vry kort, en geschreven aan particuliere personen, de eene aan een aansienlijke Mevrouw, de andere aan den mildadigen en herbergsamen Gajus, een man, die alle behoeftige Christenen vriendelijk en beleefdelyk onthaalde en onderhield.

't Is wel waar, dat men by ouds die twee Brieven in den Canon, of onder de regelmatige boeken der H. Schriftuur niet heeft aangenomen, en de Kerk in Syrien nog op desen dag deselve niet erkend, en van veelen aan den jongeren Johannes, de Discipel van onsen Apostel, word toegeschreven: maar daar is geen genoegsame reden, om in twijfel te trekken, wie de Vader van dese Brieven is, gemerkt de leere, spreekwijze en derselver oogmerk genoegsaam toonen, dat Johannes de schrijver daar van geweest zy.

Dese nu sijn alle de boeken, waar in de H. Geest belijft heeft den H. Johannes tot sijn pen-voerder en Secretaris te gebruyken. In het opstel nu derselven is de stijl en schrijf-wijs wel niet cierlijk of vloeyend, dog deftig en eenvoudig, kort en klaar. Dionysius van Alexandrien wil, dat sijn spreek-wijs in sijn Euangelium, en eerste Send-brief net en cierlijk is, en dat'er de woorden en saken seer wel t'samenhan-

gen, welk sig in alle de redeneeringen van sijne discoursen opdoet, maar dat de stijl in de Openbaring nergens na so suyver en klaar, en veel-sins met buyten-landsche en oneygentlijke spreek-wijsen vermengd is; en dat sijn Grieks doorgaans vol is van Syrische manieren van spreken, dat sijne redenen veeltijds schielijk afgebroken of begonnen met veele tegenstellingen uytgebreyd, en met koppel-woorden t'samen gehegt worden; dat eene saak meermaals herhaald, en eerst duyster voorgesteld word, dat hy daar na met volgende verklaringen moet ophelderen en woorden gebruykt, die hem eygen sijn, en spreek-wijsen, die hy in een ongewoonen sin opvat; welk alles t'samenkomende sijn manier van schrijven den lesers, (mogelijk den meesters der welsprekentheyt, en van bewrogte nettigheyt) min aangenaam maakt.

De H. Hieronymus merkt aan, dat hy plaatsen uyt het Oude Testament bybrengende deselve naast uyt den Hebreuschen grond-tekst overset, en de saken van woord tot woord poogd over te brengen: want een Hebreër uyt de Hebreën, en in de taal van sijn land wonder wel bedreven zijnde, was na allen schijn in het opstellen van 't Griex so veerdig niet, als die daar ontrent by na geen ander voorregt had, als 't geen hem van boven wierd mede gedeeld: dog 't geen aan de nettigheyt en beschaafdheyt van sijn wijs van schrijven ontbrak, wierd ten overvloed goed gemaakt door den yver van sijn inborst, en de

voortreffelijkheid en 't gewigte van sijn stoffe en onderwerp, waar in hy, als een soon des donders, sprekende en schrijvende, sijn naam Boanerges voldeed en beantwoordde. Hier van komt het, dat de Oude van sijne schriften, en bysonder van sijn Euangelium so deftig en roemlijk spreken.

De Euangelische schriften, seyde de H. Basilius, munten boven de andere deelen der heylige boeken uyt; in die andere deelen spreekt God tot ons door sijne dienstknechten, de Propheten, maar in de Euangelien spreekt onse Heer selfs tot ons, maar onder alle de predikers des Euangeliums munt Johannes de soone des donders wegens sijn deftig spreken, en wijze van redeneeren over saken, die 's men-

schen verstand niet bevatten kan, besonderlijk uyt.

De H. Johannes als een regte soon des donders, seyde Epiphanius, maakt ons door een bysondere hem eygene deftigheyt in het spreken, gelijk als uyt de wolken, de verborgentheden der wijsheyt en godlijke leeringen van den Soone Gods bekend.

Geef my verlof hier by te voegen 't geen de H Cyrillus van Alexandrien onder meer andere saken van hem seyde: Die maar op de hoogte van sijne leerstukken, de scharpsinnigheyt sijner redenen, en het gedurig inbrengen van het eene uyt het ander let, moet noodsaaklijk bekennen, dat sijn Euangelium alle verwondering verre te boven gaat.

Schriftplaatsen voor zelfstudie betreffende Israël:

Efraïm en Manasse

Genesis 41:51-52 En Jozef noemde den naam des eerstgeborenen Manasse; want, zeide hij God heeft mij doen vergeten al mijn moeite, en het ganse huis mijns vaders. En den naam des tweeden noemde hij Efraim; want, zeide hij God heeft mij doen wassen in het land mijner verdrukking.

Gen.48:5-20 Nu dan, uw twee zonen, die u in Egypteland geboren waren, eer ik in Egypte tot u gekomen ben, zijn mijne; Efraim en Manasse zullen mijne zijn, als Ruben en Simeon. Maar uw geslacht, dat gij na hen zult gewinnen, zullen uwe zijn; zij zullen naar hunner broederen naam genoemd worden in hun erfdeel. Toen ik nu van Paddan kwam, zo is Rachel bij mij gestorven in het land Kanaan, op den weg, als het nog een kleine streek lands was, om tot Efrath te komen; en ik begroef haar aldaar aan den weg van Efrath, welke is Bethlehem. En Israel zag de zonen van Jozef, en zeide: Wiens zijn deze? En Jozef zeide tot zijn vader: Zij zijn mijn zonen, die mij God hier gegeven heeft. En hij zeide: Breng hen toch tot mij, dat ik hen zegene! Doch de ogen van Israel waren zwaar van ouderdom; hij kon niet zien; en hij deed hen naderen tot zich; toen kuste hij hen, en omhelsde hen.

En Israel zeide tot Jozef: Ik had niet gemeend uw aangezicht te zien; maar zie, God heeft mij ook uw zaad doen zien! Toen deed hen Jozef uitgaan van zijn knieen; en hij boog zich voor zijn aangezicht neder ter aarde. En Jozef nam die beiden, Efraim met zijn rechterhand, tegenover Israels linkerhand, en Manasse met zijn linkerhand, tegenover Israels rechterhand, en hij deed hen naderen tot hem. Maar Israel strekte zijn rechterhand uit, en leide die op het hoofd van Efraim, hoewel hij de minste was, en zijn linkerhand op het hoofd van Manasse; hij bestierde zijn handen verstandelijk; want Manasse was de eerstgeborene. En hij zegende Jozef, en zeide: De God, voor Wiens aangezicht mijn vaders, Abraham en Izak, gewandeld hebben, die God, Die mij gevoed heeft, van dat ik was, tot op dezen dag; Die Engel, Die mij verlost heeft van alle kwaad, zegene deze jongeren, en dat in hen mijn naam genoemd worde, en de naam mijner vaders, Abraham en Izak, en dat zij vermenigvuldigen als vissen in menigte, in het midden des lands! Toen Jozef zag, dat zijn vader zijn rechterhand op het hoofd van Efraim leide, zo was het kwaad in zijn ogen, en hij ondervatte zijns vaders hand, om die van het hoofd van Efraim op het hoofd van Manasse af te brengen. En Jozef zeide tot zijn vader: Niet alzo, mijn vader! want deze is de eerstgeborene; leg uw rechterhand op zijn hoofd. Maar zijn vader weigerde het, en zeide: Ik weet het, mijn zoon! ik weet het; hij zal ook tot een volk worden, en hij zal ook groot worden; maar nochtans zal zijn kleinste broeder groter worden dan hij, en zijn zaad zal een volle menigte van volkeren worden. Alzo zegende hij ze te dien dage, zeggende: In u zal Israel zegenen, zeggende: God zette u als Efraim en als Manasse! En hij zette Efraim voor Manasse.

Gen 48:21 Daarna zeide Israel tot Jozef: Zie, ik sterf; maar God zal met ulieden wezen, en Hij zal u wederbrengen in het land uwer vaders.

Gen 48:22 En ik heb u een stuk lands gegeven boven uw broederen; hetwelk ik, met mijn zwaard en met mijn boog, uit de hand der Amorieten genomen heb.

Num 26:28 De zonen van Jozef, naar hun geslachten, waren Manasse en Efraim.

Deuteronomium 33:17 Hij heeft de heerlijkheid des eerstgeborenen zijns osses, en zijn hoornen zijn hoornen des eenhoorns; met dezelve zal hij de volken te zamen stoten tot aan de einden des lands. Dezen nu zijn de tien duizenden van Efraim, en dezen zijn de duizenden van Manasse!

Jozua 14:4 Want de kinderen van Jozef waren twee stammen, Manasse en Efraim; en aan de Levieten gaven zij geen deel in het land, maar steden om te bewonen, en derzelver voorsteden voor hun vee en voor hun bezitting.

Wordt vervolgd.

Agenda van Ab Klein Haneveld

Helaas onder viraal voorbehoud: zie de agenda op www.bijbelstudie.nl
Let op de vetgedrukte veranderde omstandigheden

ALKMAAR donderdag 21 jan;
4/18 feb; 4/18 mrt; 1/15/29 apr; 27
mei; 19:45 uur; "Delta",
Oude Kanaaldijk 2;
De brief aan Efeze
**Graag vooraf aanmelden bij
Fred Rodenbach via
rodenbach.fr@gmail.com**

AMERSFOORT woensdag 27 jan;
10/24 feb; 10/24 mrt; 7/21 apr;
19 mei; 19:30 uur;
"De Hoeksteen",
Klaartje Donzepad 59;
Het boek Genesis

APELDOORN

16 jan; 13 mrt;

zaterdag, 10:00 tot 16:00 uur;
Het Bolwerk, Ravelijn 55;

Nederlands Bijbelstudie Contactdag

onderwerp op **16 januari:**

Paulus & Profeten in Rom.9-11

EMMEN maandag 25 jan;
8/22 feb; 8/22 mrt; 19 apr; 17 mei;
19:30 uur;
Ichthuskerk, Walstraat 21;
De profet Jesaja

LINSCHOTEN maandag 18 jan; 1/15
feb; 1/15/29 mrt; 12/26 apr;
20:00 uur;
"Bij de Tol", Nieuwe Zandweg 12;
David en zijn Huis

METEREN zondag 24 jan; 21 feb; 21
mrt; 18 apr; 16 mei; 13 jun;
10:00 uur;
Dorpshuis, Achtersteweg 17
De brieven aan Timotheüs

OLDEBROEK dinsdag 19 jan; 2/16 feb;
2/16/30 mrt; 13/27 apr; 19:45 uur;
**Buurtgebouw Oostendorp;
Zuiderzeestraatweg Oost 32,
Elburg.**
Het Evangelie van Lukas

BEEKBERGEN zondag 7 mrt;
30 mei; 10 okt; 12 dec;
Dorpsstraat 28-36
10:30 uur, "De Hooge Weye"

BEVERWIJK zondag 31 jan; 11 apr;
6 jun; 26 sep; 7 nov; 10:00 uur;
B.H.K.-gebouw,
Groenelaan 74

DRACHTEN donderdag 28 jan;
11/25 feb; 11/25 mrt; 8/22 apr;
20:00 uur;
De Fontein, De Kolken 89;
Johannes & het Christelijke leven

OLDEBROEK zondag 24 jan; 7/21
feb; 7/21 mrt; 4/18 apr; 2/16/30
mei;
17:00 uur; Boomkwekerij Hoekert,
Zuiderzeestraatweg 410

URK dinsdag 26 jan; 9/23 feb; 9/23
mrt; 6/20 apr; 18 mei; 19:30 uur;
Marsdiep 1 a,
De zondeval en verder

**De Contactdag van 16 januari zal
vermoedelijk worden verplaatst
naar de locatie Beekbergen**

Geloof

De religieuze mens gelooft in een hogere of hoogste macht, die hij god noemt. En zichzelf beschouwt hij daarom als een gelovige. Hij gelooft immers in het bestáán van god. Een god die de wereld regeert. Of althans zijn best doet.

Maar geloof is volgens mijn Van Dale (vierde druk) "vertrouwen in de waarheid van eens anders beweringen en beloften". Als wij de voorzegging van de weerman serieus nemen, geloven wij niet in het weer, maar in de weerman. M/V.

En als dus Karel ons vertelt dat (er een) god bestaat, en wij accepteren dat, geloven wij niet in god, maar in Karel. Maar de goden zwijgen als het graf. Zij zijn uitvindingen van mensen die (in) zichzelf geloven en in hun zelfbedachte goden of godsbeelden.

Nee, geloof in God is niet geloof in Zijn bestáán, maar in Zijn Woord. En dan is er niet veel keus. De Bijbel is het enige boek dat van zichzelf zegt het Woord van God te Zijn. Levend en Krachtig. De Zelfopenbaring van God. En die God zegt ons, dat vooralsnog niet Hij, maar de duivel, de satan de wereld regeert. De god dezer eeuw, de vorst der duisternis, de overste dezer wereld, etc. Enig benul van 's mensen historie en die der wereld kan bovendien onmogelijk tot een andere conclusie leiden. Niettemin doet God in Christus Zijn werk, dat zijn sporen heeft nagelaten in de historie, maar dat wij slechts kennen omdat hij gesproken heeft. Voortijds, veelmaal en op velerlei wijze. En wij zijn gelovigen.

Ab Klein Haneveld

Nederlands Bijbelstudie Circulaire

Uit de statuten: "De Stichting Nederlands Bijbelstudie Centrum stelt zich ten doel de kennis van de inhoud van de Bijbel, die zij beschouwt als Gods Woord, te verspreiden. De stichting tracht haar doel te verwezenlijken door getuigenis in woord en geschrift." In de praktijk wordt dit o.a. gedaan door het houden van bijbel-studie-avonden, tentcampagnes, contact-dagen, collegedagen en conferenties, studiereizen; de uitgave van de lezingen op audio-cd's en cassettes; de uitgave van brochures en deze circulaire. *Financieel is het Nederlands Bijbelstudie Centrum afhankelijk van vrijwillige bijdragen.*

Correspondentieadres
Benny Goodmanstraat 40
1311 RA Almere
telefoon (036) 53 62 976
www.bijbelstudie.nl
info@bijbelstudie.nl

Giften
NL03 INGB 0005 5676 69
NL88 RABO 0308 7470 46
ten name van
Nederlands Bijbelstudie Centrum

Giften voor de tentevangelisatie
NL87 RABO 0103 5810 06
ten name van
N.B.C. Evangelisatie

Beide stichtingen hebben een
ANBI goedkeuring